

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Listiny pánů z Boskovic z hlediska jazykového vývoje
Bakalářská práce

Autor: Mgr. Lenka Tichá
Studijní program: B 7310 – Filologie
Studijní obor: Jazyková a literární kultura
Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Hradec Králové
2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Mgr. Lenka Tichá

Studium: P18P0021

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Listiny pánů z Boskovic z hlediska jazykového vývoje**
Název bakalářské práce AJ: Deeds of Lords of Boskovice in the term of language development

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat jazykovou stránkou listin pánů z Boskovic. Zaměří se především na hláskové proměny listinných formulí a na problematiku syntaxe. Cílem práce bude porovnat hláskové změny v česky psaných listinných formulích napříč vydavatelskou činností významného moravského rodu.

Veronika BROMOVÁ, Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře, Brno 2009.

František CUŘÍN, Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty, Praha 1977.

Bohuslav HAVRÁNEK, Vývoj českého spisovného jazyka, Praha 1980.

Arnošt LAMPRECHT - Dušan ŠLOSAR - Jaroslav BAUER, Historický vývoj češtiny: hláskosloví - tvarosloví - skladba, Praha 1977.

Arnošt LAMPRECHT - Dušan ŠLOSAR - Jaroslav BAUER, Historická mluvnice češtiny, Praha 1986.

Hana MAREŠOVÁ, Základy historické mluvnice češtiny: s texty k rozboru, Olomouc 2008.

Jaroslav PORÁK, Humanistická čeština: hláskosloví a pravopis, Praha 1983.

Vladimír SPÁČIL - Libuše SPÁČILOVÁ, Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice = Das Meißner Rechtsbuch: historische Kontext, linguistische Analyse, Edition, Olomouc 2010.

Dušan ŠLOSAR - Radoslav VEČERKA, Spisovný jazyk v dějinách české společnosti, Praha 1982.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Oponent: Mgr. Kristýna Dufková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 19.12.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu PhDr. Lukáši Zábranskému, Ph.D., za odborné vedení a poskytnutí cenných rad. Mé poděkování též patří zaměstnancům Archivu města Brna, SOkA v Olomouci a SOkA v Blansku za jejich vstřícnost a ochotu. Děkuji také své rodině, která mě podporovala po celou dobu studia.

Anotace

TICHÁ, Lenka, *Listiny pánů z Boskovic z hlediska jazykového vývoje*, Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2021, 58 s., Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá jazykovou stránkou vybraných listin pánů z Boskovic. V centru zájmu jsou česky psané listiny, které páni z Boskovic vydávali od počátku 15. do konce 16. století. Teoretická část práce nejprve představuje moravský rod pánů z Boskovic, poté se zaměřuje na pravopis a hláskosloví sledovaného období. Praktická část obsahuje transliterované texty listin, na nichž jsou následně prokázány proměny listinného formuláře, hlásek a hláskoslovné změny. Součástí práce je i návrh projektu, který se vzhledem k nepříznivé epidemiologické situaci a výskytu onemocnění COVID-19 nemohl uskutečnit. Práce čerpá především z pramenů vyzískaných ze tří moravských archivů, konkrétně z Archivu města Brna, ze SOKA v Olomouci a ze SOKA v Blansku. Ve výzkumném šetření se vedle analýzy dokumentů uplatňuje srovnávací metoda.

Klíčová slova

listina, páni z Boskovic, hláskoslovné změny, pravopis

Annotation

TICHÁ, Lenka, *Deeds of Lords of Boskovice in the term of language development*, Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018, 58 pp., Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with the language of several deeds of the Lords of Boskovice. The thesis focuses on Czech deeds, issued by the Lords of Boskovice between the beginning of the 15th to the end of the 16th century. The theoretical part of the thesis introduces the Moravian family of Lords of Boskovice, then focuses on the spelling and phonology of the period. The important part of the thesis contains transliterated texts of deeds and provides the analysis of changes of the deed structure, phones and phonology. The final part of the thesis contains a project proposal, which could not take place due to the unfavorable epidemiological situation of COVID-19. The primary sources for the thesis were gain in three Moravian archives, namely from the Brno City Archives, State District Archives Olomouc and State District Archives Blansko. The research was carried out by the document analysis and the comparative method.

Key words

deed, Lords of Boskovice, phonological changes, spelling

Obsah

Seznam zkratk.....	8
Úvod.....	9
1 Stručné dějiny boskovického rodu.....	12
2 Pravopis.....	15
3 Hláskosloví.....	17
3.1 Samohlásky	17
3.1.1 Změna ó – uo – ú (v grafice ů).....	17
3.1.2 Změna ú – au – ou	18
3.1.3 Změna ý (i) – ej	18
3.1.4 Úženi (monoftongizace) ie – í.....	18
3.1.5 Úženi é – í	18
3.1.6 Změna aj – ej.....	19
3.2 Souhlásky	19
3.2.1 Asimilace znělosti.....	19
3.2.2 Protetické hlásky.....	19
3.2.3 Souhlásková uskupení.....	20
3.2.4 Vybrané disimilační změny.....	20
3.2.5 Další hláskové změny v proudu řeči.....	21
3.2.6 Druhá historická depalatalizace.....	21
4 Listiny pánů z Boskovic.....	22
4.1 Listinný formulář	39
4.1.1 Intitulace.....	40
4.1.2 Promulgace.....	40
4.1.3 Koroborace	40
4.1.4 Datace	40
4.2 Záznam vybraných hlásek v listinných textech.....	41
4.2.1 Záznam konsonantu s.....	41
4.2.2 Záznam konsonantu š.....	41
4.2.3 Záznam konsonantu z	41
4.2.4 Záznam konsonantu ž	41
4.2.5 Záznam konsonantu c	42
4.2.6 Záznam konsonantu č	42
4.2.7 Záznam konsonantu j	42
4.2.8 Záznam konsonantu k	42
4.2.9 Záznam konsonantu ř.....	42
4.2.10 Záznam konsonantu t, t'	42

4.2.11	Záznam konsonantu v	43
4.2.12	Záznam vokálu ě.....	43
4.2.13	Záznam vokálů i, í a y, ý.....	43
4.2.14	Záznam vokálů u a ú.....	43
4.2.15	Shrnutí pravopisu.....	43
4.3	Prokázané hláskoslovné změny	45
4.3.1	Změna ó – uo – ú (ů).....	45
4.3.2	Změna ú – au – ou	46
4.3.3	Změna ý (i) – ej	46
4.3.4	Úženi ie – í	46
4.3.5	Úženi é – í	46
4.3.6	Změna aj – ej	46
4.3.7	Asimilace znělosti.....	47
4.3.8	Disimilační změny	47
4.3.9	Další hláskoslovné změny.....	47
4.3.10	Shrnutí hláskoslovných změn.....	48
5	Projekt	49
	Závěr	51
	Seznam pramenů.....	54
	Seznam literatury	55
	Elektronické zdroje	57
	Seznam příloh	58
	Přílohy	59

Seznam zkratek

AMB	Archiv města Brna
AML	Archiv města Litovel
č.	číslo
e. č.	evidenční číslo
inv. č.	inventární číslo
MZA	Moravský zemský archiv
sign.	signatura
SLML	Sbírka listin, mandátů a listů
SOkA	Státní okresní archiv
ZA	Zemský archiv

Úvod

Tato bakalářská práce se zaměří na jazykovou stránku česky psaných listin pánů z Boskovic, především na proměny zápisu grafémů jednotlivých hlásek, hláskoslovné změny a stručně na vývoj listinného formuláře. Konkrétně bude analyzováno deset listin, které mapují vydavatelské období pánů z Boskovic od počátku až do zániku rodu. Vydavatelská činnost pánů z Boskovic sice začíná už koncem 13. století, česky psané listiny se však objevují až od počátku 15. století, a tak do práce zahrnuji až listiny vydané v průběhu 15. a 16. století. Zpravidla se vždy jedná o dvě listiny z počátku století, dvě listiny z poloviny století a dvě listiny ze závěru století, aby existovala větší pravděpodobnost výskytu jazykových změn.

Český jazyk administrativních textů nepatří k probádaným oblastem jazykovědné bohemistiky. V minulosti se do centra zájmu dostávala spíše vrcholná díla českého písemnictví, texty jiného charakteru zůstávaly v pozadí. Listiny jsou dodnes využívány především pro svůj historický potenciál, proto již v 19. století vznikaly ediční řady obsahující transkribovaný diplomatický materiál. Transkripce je pro historické účely dostačující, pro filologický výzkum však představuje mnohá úskalí, neboť nezaznamenává jazykové modifikace. Transliterace je časově náročný proces, a tak nevzniká mnoho prací s podobnou tematikou. V minulosti jsem se zabývala diplomatickým materiálem pánů z Boskovic, avšak pouze z hlediska sfragistického a obsahového. Pro pochopení a ucelení daného tématu zbývala analýza jazykové stránky listin, která by přinesla nové badatelské obzory. Všechny uvedené důvody mě vedly k sepsání této práce.

Text závěrečné práce je členěn do pěti kapitol, přičemž dvě z nich se dále dělí na podkapitoly. Teoretická část práce zahrnuje kapitolu, která slouží k uvedení díla do kontextu a která čtenáře seznamuje s významným moravským rodem. Další dvě kapitoly pojednávají o pravopisu a hláskosloví sledovaného období. Vlivem ortografické rozkolísanosti uvádím v kapitole *Pravopis*, velice stručně, všechny na našem území zavedené pravopisné systémy. Co se kapitoly hláskosloví týče, záměrně jsou zmíněny jen hláskoslovné změny ze 14. až 16. století, neboť pak v praktické části dochází ke srovnání teoretických poznatků s praxí prostřednictvím komparativní metody. Jádro práce spočívá ve čtvrté kapitole a jejích podkapitolách, jež tvoří praktickou část. Čtvrtá kapitola – *Listiny pánů z Boskovic* – nejprve obsahuje deset transliterovaných originálů listin

v chronologickém pořadí. Jednotlivé přepisy předchází regist, odlišený od zbytku textu kurzivním písmem, jenž přináší stručné obsahové shrnutí písemnosti. Listiny měly a dodnes mají pevně danou strukturu, která se utvářela po staletí, přičemž každá formule/část listiny má své opodstatnění. Strukturou listin neboli listinným formulářem se zabývám v první podkapitole, kde krátce zaznamenávám nejčastější formulace v sledovaných textech a jejich proměny. Nejdůležitější podkapitoly evidují proměny zápisu vybraných hlásek, což dokládá i tabulka grafémů, a prokázané hláskoslovné změny. Obě podkapitoly obsahují shrnutí, v němž dochází mj. k porovnání s teorií. V poslední části práce, v části projektové, je nastíněn projekt, jímž měla být přednáška v knihovně určená široké veřejnosti. Vzhledem k neuspokojivé epidemiologické situaci spojené s onemocněním COVID-19 a nenalezení uspokojivé alternativy, která by přednášku v knihovně plnohodnotně nahradila, nebylo možné projekt uskutečnit, a tak představuji pouze návrh jeho realizace.

Páni z Boskovic byli představiteli moravské šlechty, tudíž byly primární prameny této práce těženy ze tří moravských archivů – konkrétně z Archivu města Brna, ze Zemského archivu v Opavě, pobočka v Olomouci a ze Státního okresního archivu v Blansku. Pro splnění výše uvedeného časového rozpětí mezi zkoumanými písemnostmi byly použity dvě listiny dostupné v digitální databázi *Monasterium*¹.

První kapitola přímo čerpá z minulých prací autorky – *Pečeti pánů z Boskovic od 13. do 16. století*² a *Sfragistika pánů z Boskovic v kontextu jejich diplomatického materiálu*³. V předchozích pracích jsem se podrobně zabývala jednotlivými zástupci rodu, a proto není mým cílem tyto informace znovu zmiňovat. Kapitola má za úkol čtenáře pouze seznámit s rodem pánů z Boskovic, uvést nejvýznamnější předtavitele a jejich rodová sídla. Dějinám města Boskovic se věnují knihy *Čtení o minulosti města Boskovic*⁴ od Jaroslava Jurka a *Státní hrad a zámek v Boskovicích*⁵ od Miloše Stehlíka. Starší publikace se stala evidentně předlohou pro publikaci mladší.

¹ Monasterium [online]. Sankt Pölten: ICARUS – International Centre for Archival Research, 2002 [cit. 20. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net>

² TICHÁ, Lenka. *Pečeti pánů z Boskovic od 13. do 16. století*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2018. Bakalářská práce.

³ TICHÁ, Lenka. *Sfragistika pánů z Boskovic v kontextu jejich diplomatického materiálu*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2020. Diplomová práce.

⁴ JUREK, Jaroslav. *Čtení o minulosti města Boskovic*. Boskovice: Okresní vlastivědné muzeum, [1958].

⁵ STEHLÍK, Miloš. *Státní hrad a zámek v Boskovicích*. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1970.

Pro oblast pravopisu a hláskosloví jsou stěžejní díla *Vývoj českého jazyka a dialektologie*⁶, *Historický vývoj češtiny*⁷ a *Stará čeština pro nefilology*⁸. Monografie vycházejí z vývojově starších a podrobnějších děl Františka Trávníčka⁹ a Miroslava Komárka¹⁰, ale jsou přehlednější a orientace v nich je snazší. Všechny uvedené publikace slouží jako učební pomůcky a do práce byly zahrnuty z důvodu terminologické správnosti textu.

Transliterované listiny obsahují množství dnes již neznámých či nepoužívaných slov, proto jsou jejich významy vysvětleny v poznámkách pod čarou. Definice slov jsem hledala v digitální databázi *Vokabulář webový*¹¹ a v *Etymologickém slovníku jazyka českého*¹².

Podkapitola *Listinný formulář* využívá práce Veroniky Bromové¹³, která se sice zabývá vývojově staršími listinami, nicméně se svým časovým zaměřením dotýká i listin předkládané práce. Veronika Bromová pracuje s transkribovanými texty v edicích, ale uvědomuje si jejich limity ve filologickém výzkumu. I přes zmíněný nedostatek publikace kvalitně a zevrubně zpracovává strukturu listin a její možné obměny, proto na ni v mnohých případech odkazují.

Cílem práce je přepsat originály listin, zanalyzovat pravopis a hláskosloví transliterovaných listin a zjištěné závěry pak porovnat s teoretickými poznatky. Dílčím cílem bude postihnout nejfrekventovanější listinné formule.

⁶ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 2. vyd. Praha: SPN, 1971. Učebnice pro pedagogické fakulty.

⁷ LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historický vývoj češtiny: hláskosloví, tvarosloví, skladba : vysokošk. učeb. pro filosof. fakulty*. Praha: SPN, 1977. Vysokoškolské učebnice a příručky.

⁸ PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2733-9.

⁹ TRÁVNÍČEK, František. *Historická mluvnice československá: úvod, hláskosloví a tvarosloví*. V Praze: Melantrich, [1935]. Vysokoškolské rukověti.

¹⁰ KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. Učebnice vysokých škol (SPN).

¹¹ *Elektronický slovník staré češtiny* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2006– [cit. 20. 5. 2021]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>

¹² MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3., nezm. vyd. Praha: Academia, 1971.

¹³ BROMOVÁ, Veronika. *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5005-1.

1 Stručné dějiny boskovického rodu

Pověst rodu pánů z Boskovic zaznamenal poprvé Bartoloměj Paprocký z Hlohol.¹⁴ V díle je za prapředka rodu označován ptáčník Velen, jenž se ujal pána ztraceného na lovu. Pána Paprocký vykresluje jako „nejprvnějšího moravského krále, který založil Brno“¹⁵. Velen pozval muže do svého domu a pohostil jej. Dotyčný měl „velké vlasy“, ale neměl u sebe hřeben, proto mu Velen daroval svůj. Pán, spokojen s Velenovou štedrostí a pohostinností, jej pozval na hrad Špilberk. Teprve pak Velen zjistil, že hostil krále. Ptáčník si za své služby od pána vyžádal osvobození hory, na které měl čihadlo, aby mu nikdo nepřekážel v živnosti. Král osvobodil horu, a dokonce i celý kraj kolem vsi, kde jeho hostitel přebýval. Velen si vážil natolik, že ho přijal do předního stavu. Hřeben, který dostal k rozčesání vlasů, dal Velenovi do erbu a věníky s polštářem, které králi posloužily v lázni, mu vložil nad helm.¹⁶ Na Paprockého pověst navazuje pověst lidová, která vysvětluje původ jména hradu Boskovice, sídla Velenova. Velen měl chodit bos po hradním staveništi, avšak zakopl o kámen a vytryskla mu krev. Bolestí vykřikl: „Už nebudu chodit bosko více!“ Z daného výroku prý vznikl název Boskovice.¹⁷

Vznik hradu v Boskovicích je spojen se starobylym moravským rodem pánů z Boskovic a datuje se k roku 1312.¹⁸ „*Páni z Boskovic drželi panství Boskovice spolu se stejnojmenným hradem až do válek mezi markrabaty Joštem a Prokopem, za nichž byl hrad pobořen a panství Boskovicům odňato kvůli podpoře poraženého Prokopa. Jošt propůjčil boskovické panství Heraltovi z Kunštátu, který hrad Boskovice znovu vystavěl. Roku 1437 získal hrad i panství Boskovice Jiřík z Poděbrad a Kunštátu, jenž je listinou z 20. listopadu 1458 postoupil Vaňkovi Černoorskému z Boskovic jako náhradu za dluhy, které Vaňkovi způsobila správa Špilberku. Boskovicové pak drželi svůj*

¹⁴PAPROCKÝ Z HLOHOL A PAPROCKÉ VŮLE, Bartoloměj. *Zrčadło Slawného Margkrabstvij Morawského: W kterémž gedem každý Staw, dáwnost, wzáctnost, y powinnost swau vhléda : Krátce sebrané a wydané ... Skrze ... Vydali Vladimír Kejla a Karel Müller.* Ostrava: Genealogická agentura, 1993, s. LXXXVII. ISBN 80-900647-1-x.

¹⁵ SKUTIL, Jan. Bartoloměj Paprocký z Hlohol o pánech z Boskovic. In: HOSÁK, Ladislav, Eduard PETRŮ a Jan SKUTIL. *Boskovice v dějinách: sborník příspěvků k historii města a okolí.* Boskovice: Městský národní výbor, 1969, s. 23.

¹⁶ HRABĚTOVÁ, Irena. *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol,* Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 35.

¹⁷ JUREK, Jaroslav. *Čtení o minulosti města Boskovic,* s. 22.

¹⁸ STEHLÍK, Miloš. *Státní hrad a zámek v Boskovicích,* s. 3.

„rodinný“ hrad a panství až do roku 1547, kdy je Kryštof z Boskovic prodal Šimonu Ederovi ze Štiavnice.“¹⁹

Prapůvodce rodu Velen žil na počátku 13. století, ale prvním historicky doloženým je teprve Jimram z Boskovic, který v roce 1222 vystupoval jako svědek jedné listiny Přemysla Otakara I. Ze 13. století existují doklady ještě o Lambertovi a jeho dvou synech – Jimramovi a Velenovi. Výrazným představitelem rodu byl však až Oldřich z Boskovic. Roku 1304 jej král Václav II. jmenoval hejtmanem v Polsku, což potvrzuje jednak pevné postavení boskovického rodu mezi moravskou a českou šlechtou, jednak rostoucí hmotné zázemí. Oldřich je pokládán za zakladatele boskovického hradu. Moc rodu vzrůstala – další generace rozšiřovaly majetek, podílely se na politice země nebo získávaly území promyšlenou sňatkovou politikou, která je navíc provázala s předními rody Moravského markrabství i Království českého. Koncem 14. století se hlavní boskovická linie rozdvojila, a to na linii boskovickou a černoorskou. Zakladatelem černoorské linie byl Vaněk Černoorský z Boskovic. Štěpení rodových větví pokračovalo i v průběhu 15. století, kdy se vydělily ještě linie svojanovská, počínající Oldřichem Svojanovským z Boskovic, a trnavsko-bučovická, již založil Oldřich Trnavský z Boskovic.²⁰

Mezi představiteli rodu byli i tací, kteří zastávali důležité politické funkce. Například horlivý podporovatel umění a vzdělání – Vaněk z Boskovic – byl dokonce zemským hejtmanem. Jeho syn Václav plnil od roku 1477 funkci nejvyššího komorníka olomouckého práva; jeho zásluhou se do zemských desk zapisovalo česky. Nelze opomenout ani olomouckého biskupa Tasa z Boskovic. Ze svého titulu se pohyboval ve vysokých politických kruzích. Tas byl aktivní i v oblasti stavitelství – ve Vyškově nechal rozšířit hrad o další křídlo, zasloužil se o přestavbu hradu Hukvaldy a v mohelnickém kostele na jeho počest zaklenuli loď. Znam je i pro svoji dobročinnost, když například své příbuzné abatyši Perchtě Černoorské z Boskovic poskytl finanční prostředky na opravu škod způsobených klášteru cisterciáček na Starém Brně za válek v letech 1429 a 1467. S dobročinností souvisí i jeho vztah k humanismu, k němuž přilnul již během studií ve Vídni, v Pavii a ve Ferrare. Věnoval se i sběratelské činnosti.²¹

¹⁹ TICHÁ, Lenka. *Sfragistika pánů z Boskovic v kontextu jejich diplomatického materiálu*, s. 16.

²⁰ Tamtéž, s. 16–17. Srov. TICHÁ, Lenka. *Pečeti pánů z Boskovic od 13. do 16. století*, s. 15.

²¹ Tamtéž, s. 17. Srov. TICHÁ, Lenka. *Pečeti pánů z Boskovic od 13. do 16. století*, s. 15.

Představitelem humanismu byl i velký vzdělanec Ladislav z Boskovic a na Třebové. Původně studoval na kněze, ale kvůli nečekaným rodinným událostem musel duchovní dráhu opustit a převzít rodinné statky. Dodnes jej připomíná renesanční klenot, zámek v Moravské Třebové s rozsáhlou knihovnou a uměleckou sbírkou.²²

V oblasti válečnictví vynikali zejména Oldřich z Boskovic (zemský hejtman), Jan Brandýský z Boskovic, jenž bojoval v husitských válkách, či Artléb a Kryštof z Boskovic, účastníci válek proti Turkům.²³

Boskovičtí vlastnili několik rezidencí. Vedle Boskovic byl nejdůležitějším sídlem hrad Černá Hora (dnes zámek), který v roce 1333 získal Ješek z Boskovic. Na Černoorském zámku probíhala veškerá rodinná jednání a členové rodu se začali psát *Černoorskí z Boskovic*. V roce 1566 byl hrad přestavěn v renesanční zámek a doplněn o konírny a hospodářské budovy. V boskovickém vlastnictví zůstal zámek až do roku 1597, kdy zemřel jeho poslední majitel, Jan Šembera Černoorský z Boskovic.²⁴

V roce 1486 získal do svého držení tehdy ještě hrad v Moravské Třebové nejbohatší moravský šlechtic té doby – Ladislav z Boskovic. O čtyři roky později zahájil přestavbu hradu do podoby renesančního zámku. Zámek vybavil uměleckými předměty, jako gobelíny, uměleckými sbírkami, sklem či stolním nádobím, které si přivezl ze svých cest. Renesanční sídlo vlastnili ještě Ladislavovi pravnuci – bratři Václav a Jan – poslední majitelé z černoorské linie, již pokračovali v renesančních úpravách zámku.²⁵

V roce 1597 zemřel Jan Šembera Černoorský z Boskovic, poslední mužský zástupce boskovického rodu, a s ním vymřel starobylý moravský rod po meči. Přestože byl boskovický rod bohatě rozvětvený, všechny rodové linie zanikly v 16. století.²⁶

²² HLOBIL, Ivo. *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha: Academia, 1992, s. 115–120. ISBN 80-200-0385-1.

²³ TICHÁ, Lenka. *Sfragistika pánů z Boskovic v kontextu jejich diplomatického materiálu*, s. 17.

²⁴ Tamtéž. Srov. TICHÁ, Lenka. *Pečeti pánů z Boskovic od 13. do 16. století*, s. 16.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž, s. 18.

2 Pravopis

Původní český pravopis, čerpající z latiny, nevyhovoval, neboť nerefletoval specifické české hlásky.²⁷ Pravopisná „rozkolísanost“ pokračovala až do začátku 14. století, kdy vznikl skutečný pravopisný systém. Spřežkový pravopis vyrovnával hláskový deficit mezi oběma jazyky pomocí spřežek. Jako první se ve 30. letech 14. století vyvinul starší spřežkový pravopis, jehož primárním cílem bylo přesné rozlišení sykavek. Mladší spřežkový pravopis byl jednodušší a zachovával znělost hlásek. Na rozdíl od svého předchůdce ale nezohledňuje odlišnosti sykavek. Vytvářel se od 30. let 14. století a po celé 15. století pak vystupoval společně s pravopisem diakritickým.²⁸

Teprve diakritický pravopis se snažil vyřešit neuspokojivou grafiku hlásek. Za jeho zakladatele je považován Jan Hus, jenž o novém pravopisném systému pojednal v díle *De orthographia bohemica*. Zaváděl litery s tzv. „krátkými a dlouhými nabodeničky“ (dnešní čárky a háčky). Jeho zavádění do praxe bylo velmi pomalé. Více se uplatnil až pravopis bratrský, který však z Husova pravopisu vycházel.²⁹

Bratrský pravopis čerpá především z diakritického pravopisu a zároveň přebírá prvky z pravopisu spřežkového. Mezi jeho hlavní znaky patří: délky samohlásek, dvojí *i* (*i* – *y*), tvrdé a měkké *l* a háček u liter *ř*, *ň*, *ž*, *č* (převzato z Husova pravopisu – ten však ještě háčky vyjadřoval tečkami nad literami). Z předchozího období bratrský pravopis zachoval zápis konsonantu *j* jako *g* a také literu *y* po vokálech. Dalším důležitým rysem pravopisu je ypsilon po konsonantech *c*, *z* a *s*. Svůj název nese podle českých bratří, kteří jej poprvé užíli v Bibli kralické. Bratrský pravopis se zažil velice rychle a udržel se až do počátku národního obrození, kdy jej nahradil pravopis novočeský.³⁰

²⁷ TRÁVNÍČEK, František. *Historická mluvnice československá*, s. 35. Srov. PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*, s. 13.

²⁸ PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*, s. 15–16.

²⁹ Tamtéž, s. 17. Srov. TRÁVNÍČEK, František. *Historická mluvnice československá*, s. 36. Srov. CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 159. Srov. PORÁK, Jaroslav. *Humanistická čeština: hláskosloví a pravopis*. Praha: Univerzita Karlova, 1983. Acta Universitatis Carolinae, s. 16.

³⁰ KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 159–160. Srov. PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*, s. 17–19. Srov. CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 115. Srov. TRÁVNÍČEK, František. *Historická mluvnice československá*, s. 36.

Novočeský pravopis charakterizují následující obměny pravopisu bratrského: rozlišování *i* a *y* po souhláskách *c, z, s*; vokál *í* za *j; g* za *ǵ; j* za *g; ou* za *au* a *u* za *v*.³¹

³¹ TRÁVNÍČEK, František. *Historická mluvnice československá*, s. 36. Srov. PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*, s. 19.

3 Hláskosloví

V oblasti hláskosloví jsou předmětem zájmu pouze hláskoslovné změny, které probíhaly mezi 14. až 16. stoletím, neboť vydavatelská činnost Boskoviců spadá do daného období.

3.1 Samohlásky

Koncem 14. století dochází ke změnám samohlásek, jež souvisí s rozlišováním délky jednotlivých samohlásek – změna se týká hlavně dlouhých samohlásek a diftongů. V předcházejícím období se jednalo o změny podmíněné párovou měkkostí souhlásek a měnil se systém samohlásek dlouhých i krátkých. Se zánikem párové měkkosti souvisí odlišný vztah mezi samohláskami *i* a *y*. Při výslovnosti se obě samohlásky rozlišovaly. Až na přelomu 14. a 15. století došlo k jejich splynutí v jednu otevřenější hlásku.³² Pro období 14. až 17. století jsou typické změny nezávislé, kdy se samohlásky měnily obecně a ve všech polohách.³³

Od 15. století zůstává systém krátkých samohlásek dodnes v nezměněné podobě. Naopak systém dlouhých samohlásek zaznamenal během 15. a 16. století podstatné změny. Především zanikly dvojhláska *ie* a hláska *ó*. Zatímco *ie* zaniklo navždy, dlouhé *ó* se pak znovu objevilo v nářečích nebo v cizích slovech.³⁴

3.1.1 Změna *ó* – *uo* – *ú* (v grafice *ů*)

Již na počátku 14. století se každé *ó* měnilo na dvojhlásku *uo* (diftongizovalo se). V další fázi vývoje, během 15. století, se již plně rozvitě *uo* monoftongizovalo, tzn. změnilo se v jednu hlásku *ů*. V 16. století se už vyslovovalo dlouhé *ú*, ale pravopis byl konzervativní a ponechával podobu *uo*. Vlivem bratrského pravopisu kladli písaři nevyslovované *o* nad *u*, čímž vznikl dnešní kroužek.³⁵

³² KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 160–161. Srov. CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 56.

³³ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 52. Srov. MAREŠOVÁ, Hana. *Základy historické mluvnice češtiny: s texty k rozboru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 32. ISBN 978-80-244-2028-8.

³⁴ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 56–57.

³⁵ Tamtéž, s. 52. Srov. MAREŠOVÁ, Hana. *Základy historické mluvnice češtiny*, s. 32.

3.1.2 *Změna ú – au – ou*

Diftongizace *ú – ou* probíhala současně se změnou *ý – ej*.³⁶ Změna se týkala každého *ú* v českém jazyce. Přechodným stupněm byla dvojhláska *au*, ale již v 16. století byla výslovnost shodná s tou dnešní – *ou*. V textech se lze s podobou *au* setkat až do roku 1849. Na začátku slov se však dvojhláska neudržela, v době národního obrození se přešlo zpět k dlouhému *ú*. Dnešní čeština má tedy dvojí označení pro dlouhé *u*: jednak čárkované *ú*, které se objevuje na začátku slov (původní), jednak *ů* s kroužkem, jež vzniklo z původního *ó*. Vývoj pokračoval dále v hanáckých nářečích, kde se *ou* změnilo na *ó* (*Olomóc, sód, vedó* apod.).³⁷

3.1.3 *Změna ý (í) – ej*

V místě starého *ý* nacházíme od konce 14. století dvojhlásku *ej* (*ey, ay*). Vlivem písařského konzervatismu si však zápisy s *ý* zachovaly až do 17. století výsadní postavení. Změna se ve spisovné češtině projevila jen částečně, neboť pronikla jen doprostřed slov. Na konci slov vnímáme dvojhlásku *ej* jako nespisovnou.³⁸ Proč k diftongizaci došlo, není jasné. Gebauer se domnívá, že měla na změnu vliv němčina, jiní vědci diftongizaci přikládají labiovelarizaci předcházející souhlásky. Ani jeden názor se však nepodařilo potvrdit.³⁹

3.1.4 *Úženi (monoftongizace) ie – í*

První doklady o změně pocházejí z počátku 15. století.⁴⁰ Dvojhláska *ie* vnikla z dlouhého *ě*, přičemž se udržela déle než krátké *ě*. Ještě v 15. století převládá psaní *ie, ye*, ale již ve století 16. se prosazuje *í*. Každá dvojhláska *ie* se změnila v samohlásku *í*.⁴¹

3.1.5 *Úženi é – í*

Ojediněle se změna objevuje již ve 14. století. V 15. století případů přibývá a v 16. století jich je nejvíce. Nejprve docházelo k úženi po měkkých souhláskách (*řici, čipak* apod.), v pozdější době se prosadilo úženi i v neměkkých slabikách. Dodnes existují

³⁶ LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historický vývoj češtiny*, s. 96. Srov. CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 54.

³⁷ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 53–54. Srov. LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historický vývoj češtiny*, s. 96–97. Srov. MAREŠOVÁ, Hana. *Základy historické mluvnice češtiny*, s. 32.

³⁸ Tamtéž, s. 54.

³⁹ KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 164.

⁴⁰ LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historický vývoj češtiny*, s. 98.

⁴¹ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 55. Srov. MAREŠOVÁ, Hana. *Základy historické mluvnice češtiny*, s. 34.

ve spisovné češtině dvojtvary: *kamének – kamínek, mléko – mlíko, dobré – dobrý, světélko – světýlko*.⁴² Do spisovné češtiny ale neproniklo úženi v koncových slabikách přídavných jmen.⁴³

3.1.6 *Změna aj – ej*

Této změně podléhalo každé téžeslabičné *aj* a docházelo k ní během 16. a 17. století. Modifikace se týkala například slov: *daj – dej, naj/lepší – nejlepší, vaj/ce – vejce*. Různoslabičné *aj* zůstalo nezměněno (*da/jí, va/jec*).⁴⁴

3.2 *Souhlásky*

Důležitou změnou v souhláskovém systému je zánik párové měkkosti, k němuž dochází mezi lety 1300–1400.⁴⁵

3.2.1 *Asimilace znělosti*

Asimilace neboli spodoba znělosti souvisí s přizpůsobováním výslovnosti. V některých souhláskových skupinách stojí vedle sebe souhlásky znělé a neznělé. Aby byla výslovnost snazší, celé souhláskové uskupení se vysloví buď zněle, nebo nezněle – např. *prosba > prozba, patdesát > paddesát (> padesát), k domu > g domu, bez tebe > bes tebe*. V uvedených příkladech působí vždy druhá souhlásky na souhlásku první, tedy se jedná o asimilaci regresivní, tj. zpětnou. Zpětná asimilace je pro češtinu typická. Naopak je tomu u asimilace před souhláskami *ř, h, v* – ty podléhají asimilaci progresivní (postupné). Nejstarší doklady výskytu zpětné asimilace sahají do doby kolem roku 1300 a týkají se hlásky *k*. Teprve v průběhu 14. století a na počátku 15. století případů přibývá – i asimilace na konci slov.⁴⁶

3.2.2 *Protetické hlásky*

V souvislosti s neexistencí rázu ve staré češtině mohla na začátku slov před vokály zaznít při nasazování i jiná hlásky. Takové hlásky nazýváme protetické.

⁴² KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 170. Srov. LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historický vývoj češtiny*, s. 100–101.

⁴³ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 55.

⁴⁴ Tamtéž, s. 56. Srov. KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 174–175.

⁴⁵ KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 178.

⁴⁶ LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historický vývoj češtiny*, s. 86–87. Srov. KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 136–138. Srov. TRÁVNÍČEK, František. *Mluvnice spisovné češtiny*. V Praze: Melantrich, 1948, s. 79–82.

Protetická hláska h patří k nejstarším protetickým hláskám – objevovala se již ve 14. století. Neváže se na žádnou samohlásku, může stát přede všemi. Dnes se vyskytuje v moravských nářečích a v jihozápadních Čechách (Chodsko: *hale, hu nás*).

Protetická hláska j je rovněž velice stará – vznikla v praslovanském období (např. *jablko, játra, jehně*). Na počátku stála nejčastěji před samohláskou *i-* (*jinyj, jiskra, jich*). Některá nářečí protezi postrádají (*iskra, ikra* apod.).

Protetická hláska v se objevila u několika slov již v pračeském období (*vápno, vajce*). Ve 14. století nastává proteze před počátečním *o-* (*voheň, vosel, vokno, vokolo*). Protetická hláska *v* se dále šířila a v 16. století pronikla do nářečí Čech, a dokonce i do spisovné češtiny, ve které se udržela až do závěru obrozenecké doby.⁴⁷

3.2.3 *Souhlásková uskupení*

Před zánikem jerů existovaly souhlásky pouze na začátku slabiky.

Zdvojené souhlásky souvisí se zánikem jerů (*panna, měkký* apod.). Zdvojená byla i výslovnost, ale od 14. století začala ustupovat.⁴⁸

3.2.4 *Vybrané disimilační změny*

Disimilační změny souvisí se způsobem artikulace – mění se jedna ze dvou stejných nebo artikulačně blízkých hlásek.⁴⁹

Změna šč – šť probíhala od 14. do 15. století. Koncem 14. století vedle sebe koexistují obě varianty a od 16. století se v českých nářečích pravidelně objevuje *šť*. V ostatních nářečích se udrželo *šč*.⁵⁰

Změna čř – tř je vývojově starší než změna předchozí. Ve 14. století je již *tř-* pravidelné a proniká do všech nářečí (*čřevo – střevo, čřešňa – třešně*).⁵¹

⁴⁷ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 57–58. Srov. LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historický vývoj češtiny*, s. 84–85.

⁴⁸ Tamtéž, s. 58–59.

⁴⁹ PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*, s. 43. Srov. CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 61.

⁵⁰ Tamtéž. Srov. CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 59. Srov. KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 140.

⁵¹ Tamtéž. Srov. KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 140.

3.2.5 *Další hláskové změny v proudu řeči*

Analogie představuje změnu slova dle jiného slova na základě jejich významové či hláskové podobnosti (např. *tejný – tajný* podle *tajiti*).⁵²

Tzv. staročeské stahování, jehož účelem je zkracování (zjednodušování) hláskových skupin – zpravidla splynutí dvou sousedních samohlásek v jednu dlouhou (např. *nabye ftranye*, tj. na obě strany).⁵³

Zánik a splývání souhlásek na konci nebo uvnitř slov se týkal např. slov: *čso – co*, *češský – český*.⁵⁴

3.2.6 *Druhá historická depalatalizace*

K druhé depalatalizaci došlo pravděpodobně v 15. století. Ovlivnila však pouze skupinu *šť* (*šťvátí – štvátí*) v postavení před souhláskami. Logicky k ní mohlo dojít až po disimilaci *šč* v *šť*.⁵⁵

⁵² CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 60. Srov. MAREŠOVÁ, Hana. *Základy historické mluvnice češtiny*, s. 35.

⁵³ PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*, s. 44.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 110. Srov. PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*, s. 44.

4 Listiny pánů z Boskovic

Zatímco do oblasti literární pronikl český jazyk už na počátku 14. století, v listinách se objevuje později – až v poslední třetině 14. století (1370).⁵⁶

Sledované listiny mapují jazykový vývoj češtiny. Vydavatelská činnost pánů z Boskovic sice spadá do období 14. až 16. století, avšak jejich první prokazatelně česká listina pochází až z počátku 15. století (z roku 1410).

Vzhledem k tomu, že si práce dává za cíl postihnout listiny z filologického hlediska, čerpá z originálů, nikoli z edic, a využívá metodu transliterace. Rovněž interpunkce a velká/malá písmena kopírují originál.

V následujících deseti listinách vystupují páni z Boskovic jako vydavatelé či spoluvydavatelé. Jedná se vždy o dvě listiny z počátku/konce století a dvě z poloviny století, aby existovala větší pravděpodobnost přítomnosti jazykových změn. Každý transliterovaný text předchází regest, tj. stručné pojednání o obsahu listiny.

⁵⁶ ŠLOSAR, Dušan. *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Vyd. 3., opr. a dopl. Brno: Host, 2009, s. 53. ISBN 978-80-7294-311-1. Srov. BROMOVÁ, Veronika. *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*, s. 19.

Listina ze dne 13. prosince 1410.⁵⁷

Vaněk z Boskovic a z Černé hory dává za jistých podmínek na dobu svého života panoši Janovi z Ozřetína⁵⁸ svou tvrz ve Svinošicích se vsí a s příslušenstvím; Jan mu má sloužit s koněm a samostřilem, po Vaňkově smrti bude zboží držet dědičně a může jím disponovat.⁵⁹

My Wanyek z Bozkowicz odgynad z Czrney hori y fwymy Erby wyznawamy tietmo listem obecznie kazdemu ktoz gey vzrzie neb cztucz vflyflye ze sledawffe wiernu fluzbu flowutneho panoffe Janowu z Odrzetyna yakoz gest nam vczynyl y czynyty ma daly gfmy y dawamy gemu y gehu Erbom kterezby myel sprawedliwe y postupugem moczi tohoto listu Twrzie naffy w Swynofficzich y fdworem froly oranu y neoranu fSadem sedwiema Ribnyczkoma y ftu luku gestto podle vgezdow lezy yftym lessm gestto lezy podkozymy chrzebti protyw⁶⁰ vgezdom y ftu wfy Swynoffyczemy y fewffemy vroki y fpoplatki y frobotamy y smezyemy fhranyczemy y fewffym przyfluffenftwem y plnym panfkim prawem yakoz gfmy famy drzeli nycz sobie any fwym Erbom natom zachowawagicz kuprawemu dyedyczftwie donaffeho fwrchupfaneho Vankowa ziwota a to podtaku vmluwu ze naprzedpfani Jan donowadz⁶¹ gfem zyw mamy toho zafluhowati ftoho sbozye naprzedpfaneho fgednym kuonyem a fSamoftrzielem a ftym odyenym yakoz na Strzelcze fluffy a tu fluzbu ma zachowaty a czynity k naffie potrebie kolikratz nam potrebye bude, kromye toho kdyzby nan buoh nemocz przepufty zebi bezelfty nemoczen byl, tehdi tu chwyli aczbi nam bylo trzeba nema fluzity az zdraw bude. Pakliby nas drzewerzeczeneho Vanka buoh nevchowal tehdi naprzedmenowany Jan y gehu dyety magi wffley tey fluzby prazdny byty a pomey fmrti fwrchupfanemu Janowi y gehu Erbom sprawedliwym dawamy plnu mocz tymto listem to fwrchupfane sbozie ku prawemu dyedyczftwye, aby gie mohli daty prodaty y fmyenyty yako fwe wlastnye komuz chtye a natom my fwrchupfani Vanyek y naffy Erbowe Slibugem neprzekazety a to wfflye zdrzety yako fye naprzed pyeffe. A gestli zebi drzewerzeczeneho Jana prwe buoh nevchowal nez nas Vanka a dyety nemyel sprawedliwich, tehdi to sbozie drzewerzeczene ma nam zaffie swobodno y wraczeno byty yako dyedyczftwie wlastny naffye

⁵⁷ Archiv města Brna (dále jen AMB), *Sbírka listin, mandátů a listů (dále jen SLML)*, inv. č. 192.

⁵⁸ *Odřetína* (pochybení autora).

⁵⁹ BERÁNEK, Karel a František BENEŠ. *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČSR, 1974, s. 79.

⁶⁰ Tj. proti.

⁶¹ Tj. dokud.

paklibi sprovedliwe swe dyety myel a wtey chwily vmrziel a ony ponem zywi ostali, tehdi tym⁶² dietem gehu dalyfmy a dawamy to sbozie kuprawemu diediczstwie a ony nam Vankowi z Bozkowicz y nalfym Erbom nemagi czynyty zadney sluzby. A dale dawamy plnu mocz czastokrat menowanemu Janowi, kdyzby fye ozenyl ze nicz natom sbozie swey zenye wyeno vkazaty yakoz prawo gest a gestli zebi Jan drzewepfany nam wnafliem czlowieczstwie nechtiel toho zafluhowaty yakoz fye nawrchu pyfle, tehdi tento list aby zadney moczi nemyel. A tomu wflemu nafwiedomye a prolepfly gilsto flnaffy dobru woly naffy wlaflny peczet przywieffly gfmy a przyproffly gfmy Slowutnych panoffy Jana rzeczeneho Bukowecz z Bukowicze Benesse z Przyeluka a Hynka z Tincze wti czaffy purkraby na Czrneyhorze genz gfu take swe peczety nafwyedomie przywyeffly ktomto listu. Dan na Czrneyhorze od narozenie bozyeho Tyflicz cztyrzyfta dessateho letha [wtu sobotu den swatey Luczie.⁶³]⁶⁴

⁶² Výraz dokládá výskyt dialektu.

⁶³ Část textu v hranatých závorkách se nachází pod plikou – transliterujeme na základě edice. Viz BRETHOLZ, Bertold. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIV (1408–1411)*. Brno 1903, s. 157.

⁶⁴ Tj. 13. prosince 1410.

Listina ze dne 14. ledna 1423.⁶⁵

Bratři Oldřich a Beneš z Boskovic a z Černé Hory slibují, že dodrží úmluvu, kterou Jimram z Doubravice na Bošovicích a Dobeš z Tvorkova učinili mezi Oldřichem a Benešem z jedné a panošem Janem z Moravan a z Milotic z druhé strany o zástavu, kterou Oldřich a Beneš mají na vsi Drnovicích od Jindřicha z Kravař a z Plumlova.⁶⁶

My Oldrzych a Beness Bratrzie z Bozcowicz od ginad z Czrneihori Wyznawami tieto listem wsfem ktoz gey vzzrie nebo cztucz slysety budu ze vrozeni Gymram z Dubrawicze sedyeny w Boffowiczich a Dobeš z Tworkowa vcynyli su taketo vmluwi mezi nami Oldrzychem a Benesssem bratri fwrchupfanymi sgiedney a statecznim panoffy Janem z Morawan od ginud z Miloticz sdruhey strani otu zaftawu ktoriz mami natey wfi na Drnowiczich od dobrej pamety vrozeneho pana Gyndrzicha z Czarwarz od ginud z plumlova. Tak ze on Jan fwrchupfani nebo gieho erbowe magy nam nasse penieze kterez natey wfi zapfani gmame totyzto puol fessita Sta hrziwen grossiew strziebrnich razu prazlkeho a hotowimi peniezi zaplatyty. A nati penieze gyz nam dal Jan fwrchupfani dwie Styte hrziwen g[r]offiew peniez dobrich razu prazlkeho a ofstatek peniez totyz puol cztwrta Sta hrziwen g[r]offiew nicz nam daty a zaplatyty na Strzedopofstye giefto mincze nayprwe przide a nanowem hradye polozity a kdyz nam ti penieze gyz wiplny a polozi tehdi my giemu Janowi i gieho erbom mami ten list kteriz natu wes a zaftawu na Drnowicze gmami wgieho mocz daty bez wsfelikeho zmatku atey wfi postupity Drnowicz y svrokom fwatogyrzfkim adotoho czassu negmamy y slibugiem giemu Janowi y gieho erbom natei wfi neprzekazety any tyem lidem wtei wfi nez bez zmatku sfstupity⁶⁷. Ati wsfichni vmluwi fwrchupfane slibugiem nassu dobru czistu wieru giemu Janowi fwrchupfanemu agieho erbom []fme sdrzety⁶⁸ splynty adokonaty bezewsfieho zmatku atomu napotwrzenye a prolepfie fwiedomie nassye vlastnie peczety snassu dobru woly awiedomie prziwiesfilifmi ktomuto listu. Aprofilifme vrozenich Gymrama a Dobeše fwrchupfanich vmluwczu nassich aby swe peczety podle nassich take nafwiedomie prziwiesfili ktomuto listu. Genz gieft pfan adan w Brnnye ten cztwrtek przed Swatim Anthonyn. Leta po Narozeny fina bozieho po Cztrnafty Stech dwadzateho trzyetyeho.⁶⁹

⁶⁵ AMB, *SLML*, inv. č. 235.

⁶⁶ BERÁNEK, Karel a František BENEŠ. *Soupis český psaných listin a listů do roku 1526*, s. 136.

⁶⁷ Tj. postoupit.

⁶⁸ Tj. zachovati.

⁶⁹ Tj. 14. ledna 1423.

Listina ze dne 15. června 1449.⁷⁰

*Jan z Boskovic a Jan Hecht z Rosic přistupují k zápisu Strakonické jednoty.*⁷¹

My Jan z Bozkowicz sedienym nalucze a Waczlaw Hecht z Rosicz Wyznawame tiemto listem przedewšfemi ktoz gey vvrzie anebo cztuocz sliffeti budu. Tak yakoz vrozeny Stateczny Slowutny a Opatrny pany Ritierzi panosse y miešta Zname nawšfe burzki a zahubi w zemy teito wznykle sgeli fie w Strakoniczich atu zespolka natom zuostawšfe zapfali fie abi fie ktomu przicznili abi takowe wieczy w dobre bili wvedeny tak yakoz hlawny list mezi nymi vczyneny fwiedczy. A mi znamenawšfe gich hodne potczywe⁷² a rzadne fgednanye a fwolenie kterešs a ku obecnyemu dobremu a kupokogeny teito zemie sie chili. Slibilifme a moczi listu tohto slibugem wedle swrchupšfanich panuow Ritierzuow panošfi zeman y miešt wтакowem zapifu štati a gey y kazdi kus wnyem zwlašfcze polozeni drzet tak yakoz []hlawnye listu fwiedczy a vkazugie pod tuz pokutu yakoz whlawnym listu gešt polozena Toho wšfeho nalepšfie giftotu a pewnošt kazalifme fwe wlaštny peczeti s nallym dobrym wiedzomym ktomuto listu przywiesšiti. Genz gešt dan a pšfan na Wewerzie letha Od Narozenie Sina Bozieho Tyšlicz Cztyrzifsta Cztyrzidczateho a dewateho w Nedieli a den Swateho Vita etc^{73, 74}.

⁷⁰ Státní oblastní archiv v Třeboni, *Historica Třeboň*, inv. č. 1142, listina ze dne 15. června 1449, dostupné z: http://images.monasterium.net/pics/CZ-SOAT/Historica/SOAT-HistoricaTrebou_14490615_1142_r.jpg [30. 3. 2021].

⁷¹ BERÁNEK, Karel a František BENEŠ. *Soupis český psaných listin a listů do roku 1526*, s. 319.

⁷² *potczywe*. Pravděpodobně se jedná o písařovo pochybení.

⁷³ *et cetera*.

⁷⁴ Tj. 15. června 1449.

Listina ze dne 25. září 1456.⁷⁵

Jindřich z Boskovic na Nových Hradech svědčí, že purkmistr a rada města Brna mu mají dávat k hradu Blansku na každé suché dny po 6 hř. a že mu těch 6 hř. dali na suché dny po sv. Kříži.⁷⁶

Ja Gindrzych z Bozkowicz Sedenym nanowich hradech znamo czinim tiemto listem ze mudrzy Aopatrny pany Purkmister a Rada Miešta Brna wydaly gfu my Sfešt hrziwen yakoz khradu Blanfku nakazdy Suchedny widawaty gmagy possfešty hrziwnach. Protoz Ja fwrchupfany Gindrzych pan Zbozy toho Quitugy apopusštym tiemto listem ztiech sfešty hrziwen yakoz gfu my dali ty schuchedny po Swatem Krzizem. Aktomu na Swiedomy fwu gfem wlašny peczet ktomuto listu przitiškl. Genz gešt dan apfan tu Sobotu przed Swatym Waczlawem od Bozy narozeny Tifycz cztyrišta pad[efate]ho Sfešteho.⁷⁷

⁷⁵ AMB, *SLML*, inv. č. 399.

⁷⁶ BERÁNEK, Karel a František BENEŠ. *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*, s. 382.

⁷⁷ Tj. 25. září 1456.

Listina ze dne 18. prosince 1491.⁷⁸

Ladislav z Boskovic a na Třebové dává městečku Boskovice na jeho žádost svobodu prodávat na náměstí jednou týdně maso za roční poplatek 51 kamenů loje, 2 kameny čerstvého loje a 2 telata a z každého nového krámku po 3 kamenech loje.⁷⁹

Ja Ladflaw Z Bozkowicz A na Trzebowe Znamo Cziniem Tiemto Listem Przedewssfemy Ktoz gey vzzrie Nebo cztucz flyssfeti budu Zie prziffli przedmie Opatrni foyth A Conssfele y wssfeczka obecz Miesteczka Bozkowicz Wierni mogli mily Zadagicze a spilnosti proficze mne jako pana sweho diedicznego Abych gim frayungk⁸⁰ na maffo wfwrchupfanem Miesteczku dati apuftiti raczil przedkladagicz wtom vzitek wssfeh obywateluow tehoz miesteczka. Ja znamenaw gich takowu sluffnu a potrzebnu zadost a przatel swych radu [d]al a puftil sem gim takowy frayungk. Tak aby geden den wtemdni wtemz Miesteczku na rynku z gewnie maffo prodawane bylo ktomu take kramy maffne dal apuftil sem gim Aby onij ty mohli k swemu vzitku prodati drzeti a obratiti yakz by se te obczij nayuzitecznegi zdalo Wssak takowuto wymienku⁸¹ aby mij tyz fwrchupfani Lide mogli ztiech fwrchupfanych kramuow a z toho frayungku byly powinny nakazdy rok dawati geden a padefate kamenuow loje a dwa kameny loje czestneho a dve Telat Tak yakoz gfu my prwe Maffarzi⁸² tehoz a Miesteczka dawali aby my namem swprawedliwem nezchazelo. Gestli zeby se pak kdy vdalo zeby wicz kramuow nez gest gich nym ofazeno bylo aneb zeby ktery przibyl Z kazdeho toho przibyteho kramu budu my tyz lide powinny trzi kameny loje nakazdy rok dawa[] gmeno[]. Na Swateho Martina A to na Wieczne czasy a to gim slibugi zie gim to odemne Erbuow y potomkuow mych pocztiwie drzano a Zachowano byti ma bezewssfeh przekazi. Tomu na swiedomy a prolepffi giftotu swu sem peczet wlastni ktomuto listu prziwiesfiti kazal. Genz gest dan a pfan Na Trzebowe Tu Nedeili przed Swatym Thomassem apposttolem Boziem. Leta panie Tificzieho Cztyrzsteho Dewadefateho [prwnieho].⁸³

⁷⁸ Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA), pracoviště SOkA Blansko, *Archiv města Boskovice*, inv. č. 3, e. č. 3.

⁷⁹ BERÁNEK, Karel a František BENEŠ. *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*, s. 903.

⁸⁰ Tj. volná tržba před jarmarkem a po něm.

⁸¹ Tj. podmínku.

⁸² Tj. řezníci.

⁸³ Tj. 18. prosince 1491.

Listina ze dne 16. listopadu 1504.⁸⁴

Nejvyšší komorník moravského markrabství Ladislav z Boskovic a na Třebové a Hanuš Haugvic z Biskupic a na Bouzově z králova rozkazu uzavírají smlouvu mezi opatem Vitem a konventem žďárského kláštera a Janem z Lomnice a na Meziříčí, hejtmanem moravského markrabství, o pŕihony, kterými pohnal opat Vit Jana ze vsí Kučerov a Hrušovany, jež Jan drží k zámku Špilberku podle zápisů krále Vladislava II. Podle smlouvy zůstává Jan v držení zmíněných vsí tak dlouho, dokud Špilberk nebude vyplacen.⁸⁵

Leta panie Tifyczeho pietifteho cztwrteho. Tu fobotu po swattem Martinie.⁸⁶ Z rozkazani Nayiasnieifšihó knizete a pana pana Wladyflawa Vherfkeho a Czeškeho etc. krale a Markrabie Morawfkeho etc. pana nasseho Miloftiweho, Nami Ladflawem z Bozkowicz a na Trzebowe Naywyššim komornikem Markrabštwi Morawfkeho Hanuffem Haugwiczem z Biskupicz a na Buzowie stala fe geft smluwa dobrowolna a dokonala mezi Welebnym Kniezem Wytem Opatem a Conventem klasštera Zdarfkeho s frany gedny a Vrozenym panem panem Janem z Lomnicze a na Mezerziczy hayttmanem Markrabštwi Morawfkeho frany druhy o pohony kteremiz geft byl tyz kniez opath fwrchupšaneho pana Jana z Lomnicze o dwie wfy gmenem Kuczerow a Hruššowany kuprawu Zemfkemu pohnal kterežto wfy fwrchupšane tyz pan Jan od NayJafnieyššyho knizete a pana pana Wladiflawa Vherfkeho a Czeškeho etc. krale a Markrabie Morawfkeho etc. wzapifych k zamku špilberku drzy yakoz geft pak tyz kniez opath lyšty doššateczne przednami vkazal od koho a kterak ty wfy k klasšteru Zdarfkemu na dany gfu. My pak magicze wtom rozkazani y p[]mocz od tehoz NayJafnieyššihó krale Wladiflawa pana nasseho miloftiweho takto gšme ge o to smluwili. Naprzed aby pan Jan fwrchupšany gehó Erbo[] y gehó potomczy giz rzeczene wfy Kuczerow a Hruššowany držeti a gich pozywati bezewššij przekazky Knieze opatha a Conventha Zdarfkeho nynieifšihó y buduczyho, a to dokud dokudzby odnich zamek Ššpilberk podle zapifu gich vyplaczen nebyl Nez kdyby koly krat Wladyflaw a neboly buduczy krali Czešfczy a Markrabi Morawšfczy a neb kdoz koli komuz by gich miloft wyplaty na tom dati raczyli zamek Ššpylberk od tehoz pana Jana z Lomnicze gehó Erbuow a neb od tiech kdoz by to prawem gegich držely wyplatili tehdy

⁸⁴ MZA Brno, *Cisterciáci Žďár (1222–1771)*, sign. 1504 XI 16, listina ze dne 16. listopadu 1504, dostupné z: http://images.monasterium.net/img/CZ-MZA/E8-Cisterciacki-Zdar/MAZB_15041116_E8-A138-147-r.jpg [1. 4. 2021].

⁸⁵ BERÁNEK, Karel a František BENEŠ. *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*, s. 1175.

⁸⁶ Tj. 16. listopadu 1504.

ty dwie dotczone wfy Kuczerow a Hruřlowany przipořtupowani Zamku Sřpilberka magi hned bezewřřech zmatkuow a nefnazy opathu a konwentu klařtera Zdarřkeho nynieiřřiemu neb budouczymu pořtupeny byti, a pan Jan giz czařto dotczeny ma zgednati temuz Kniezy Opathu a Conventu lyřt od NayJafnieiřřieho Knizete a pana pana Wladyřlawy Vherřkeho a Czeřkeho etc. krale a Markrabie Morawřkeho etc. kteremuz by geho kralowřka milořřt řmluwy teto potwrđiti, a gi wtyz lyřt řlowo odřlowa weřřfati dati raczyř, a wtom liřtu opatrzyti aby tyz klařter, budouczych zmatkuow oto nemiel, nez hned po wyplaczeni a pořtupowani zamku Sřpilberka w ty wfy yakoz ře nahorze piřře v wazati ře mohl, a to aby y wpoklydu przipohonich take zapřane bylo vprawa Zemřkeho. A Tomu nařwiedomie My řwřchupřani řmluwczy řwe wlařtnij peczeti prziwieřly gyne kteto řmluwy, a daly gyne kazde řtranie gednu. Acth⁸⁷ brune Anno die vřs⁸⁸.

⁸⁷ *Actum*

⁸⁸ *ut supra*

Listina ze dne 27. dubna 1545.⁸⁹

Kryštof z Boskovic a na Třebové potvrzuje městu Litovli veškerá jeho dosavadní privilegia.⁹⁰

JA Kryštoff z Bozkowicz a na Tržebowe pan a prawy diedicz panstwij Aulowkeho, a Litowelkeho, y s swymi Erby budauczymi potomky pany a držiteli tehož panstwij swrchupfaneho. Oznamugi timto listem obecnie wšem nynieššijm y budauczym, Že sau přeđstupili přeđemne Oppatrnij purgmistr a Radda y wšeczka obecz Miesta Lijtowle wiernij mogli milij, y take čašto polly swe kemnie wyfylagicz a Priuilegia, Weyfady a swobody swe, kterež od gichmilostij NeyJafnieššijch Czyfaržuw, kraluw Češskych a Markrabij Morawskych slawne pamieti mieli a magij vkazali: Přitom mne s pilnoššij a ponijženie profycze, abych gim jako pan gegich diedičny takowych milostij Swobod, a praw, listem swym potwrdil: a gich y budauczych gegich potomkuw přžinich milostiwie Zanechal a Zuštawil: k gegichzto ponizene prozbie (Znagicze že su po wšeczky čašy kemnie a Erbom a diediczom mym wiernoššt poddanost a poslušenstwij Zachowawali) naklonien šucze s dobrým rozmyslem a přžatel swych Raddau dobrowolnie wšeczky Priuilegia Lifty, Weyfady, Swobody, prawa a chwalitebne Zwykloššti, nadeššanemu Miestu Lijtowli, a obywatelom tehož Miesta od gichmilostij NeyJafnieššijch Czyfaržuw, kraluw Češskych, a Markrabij Morawskych y ginych wšech přžedkuw mych, panuw a držiteluw panstwij Aufowskeho, A Litowelkeho dane a pugčžene sem oblibil, schwalil, a gich potwrdil, a moczy listu tohoto potwřzugi wewšem gegich znienij, položenij Artykulijch, Claufulijch a punktijch, chticze tomu, aby takowauz mocz, a pewnoššt mieli, yakoby do tohoto listu meho wšlicznij šlowo od šlawa weššani a položeni byli, bez vmenššenij: chticze tomu, aby nadeššanij Miešščžane a obywatele w Miestie Litowli nynieššij y budauczy přžitiech obdarowanijch odemne, od Erbuw, a budauczych mych potomkuw, panuw a držiteluw panstwij Aufowkeho a Litowelkeho šprawedliwie zachowani byli: a aby gim žadney z budauczych potomkuw mych panuw a držiteluw panstwij Aufowkeho a Litowelkeho wšwrchupšanych prawijch Swobodach, a weyfadach žadnym obycžegem nepržekaželi ani komu přžekažeti dopauššieli ale radiegi ge wšwe obranie mieli, drželi, a Zachowawali, přžed každydym kdožby gim wtom ktere přžekažky a nefnaze čžiniti chtiel: Tomu na Swiedomij pečžet šwu wlaštnij s gitym swym

⁸⁹ Zemský archiv v Opavě (dále jen ZA Opava), pracoviště SOkA Olomouc, *Archiv města Litovel (dále jen AML)*, inv. č. 79, sign. A-I-35.

⁹⁰ TICHÁ, Lenka. *Sfragistika pánů z Boskovic v kontextu jejich diplomatického materiálu*, s. 118.

wiedomijm dobrowolnie rozkazal fem prziwiefyti ktomuto liftu: Genž geft pfan a dan na Zamku Sowinczy w pondielij po Swattem Giržij: Od Kryfta pana Narozenij po Patnaczi Stech Cžtyržidczateho pateho Leta pocžitagicze.⁹¹

⁹¹ Tj. 27. dubna 1545.

Listina ze dne 1. ledna 1557.⁹²

Jan Jetřich Černohorský z Boskovic a na Úsově prodává městu Litovli svůj dům stojící na litovelském rynku za 500 kop grošů českých s podmínkou, že stavení bude použito ke zřízení městské radnice.⁹³

JA Jan Getrzych Czernohorſky z Bozkowicz a na Aufowie y s Swymi Erby a budauczymi potomky a Vyznawam timto liftem Obecnie przedewſſemi, kdož gey vzržij a nebo cžtaucz flyſſeti budau, Źe fem z dobrým rozmyslem prawym a ſprawedliwym Trhem prodal a moczij liftu tohoto prodawam: Dum ſwuy wlaſtnij diedicžny, ſwobodny a Źadnemu nezawadny, w Mieſtie Lijtowli w Rynku wedle Necžijzie aŹ khornij Lazni ležijczy, Sewſſijm prawem a pržijfluſſenſtwim, kterež fem ya tu miel natom domu. Zadneho wlaſtenſtwij, ani ktereho prawa ſobie, Erbom a budauczim potomkom ſwym: natom domu nepozuſtawugicz. Oppatrnym Purgmiſtru a Raddie y wſlij Obczy Mieſta Litowle, Nynieyſſijm y Budauczim wierneym mileym, Za Piet Seth kop groſſu Czeſkych, Sſedefate groſſu Za gednu kopu a Sedm peniez bilych Za gedem groſſ pocžijtagicz, Kterež fem ya Jan getrzych Czernohorſky z Bozkowicz Od nahorže dotčzenych, purgmiſtra a Raddy, na mijſtie wſlij Obcze tehož Mieſta Lijtowle, Z Vplna a doczela zaplaczene wzal. A protoz ya Jan Getrzych nahoržepſaney, y s Erby a budauczimi potomky ſweymi, Jakožto pan Diedicžney, gijm nadepſanem, Purgmiſtru a Raddie y wſlij Obczy Mieſta Lijtowle, Nynieyſſijm y budaczim⁹⁴ gijch potomkom. Ten dum, Swrchupſaney, Tijmto liftem: Odewdawam⁹⁵, Ofwobozugi, a Swobodna cžynijm, Od ſebe, od Erbuw, a budauczich potomkuw ſwych, Pánu a Držyteluw Mieſta Lijtowle, k prawemu, vžijwanij, gmienij a drženij. Tak aby onij, Purgmiſtr a Radda y wſſeczka Obecz Mieſta Lijtowle, Nynieyſſij y budauczy, Toho Domu k obecnijmu dobremu, vžijwati, Rathauz znieho vdielati, do nieho ſe ſchazeti, wniem Sauditi, Awſſeczky ſwe Obecnij potreby puſobiti mohli, Na wieczne budauczy cžafy, bez me, Erbuw, a budauczich potomkuw meych Panuw a držyteluw Mieſta Lijtowle, wſſeliyakey překažky, Wto gijm nižadneym wymyſſlenem obycžegem, ani ktereym prawem, Sahati nemame. A onij Purgmiſtr a Radda y wſſeczka Obecz Nynieyſſij y Budauczy, toho Domu: take k gmiemu obraczeti, geho prodawati, ani od Obcze, Odtrhati, nebudau moczy. Nynij y na cžafy budauczy pod Zakladem Tržij Tifycz Zlattych vherſkych, na Zlattie a Waze ſprawedliwych, (mnie

⁹² ZA Opava, pracoviſtě SOkA Olomouc, AML, inv. č. 81, sign. A-I-37.

⁹³ TICHÁ, Lenka. *Sfragistika pánu z Boskovic v kontextu jejich diplomatického materiálu*, s. 121.

⁹⁴ budauczim. Písař chybil.

⁹⁵ Odewzdawam. Písař chybil.

Nahoržepfanemu Janowi Getrzychowi, Erbom a budauczijm potomkom mym, panom, a držytelom Miefta Lijtowle) propadenij. Tomu na Swiedomi, a pro lepšij giftotu toho wšleho, Czož se swrchu pijsse, ya Jan Getrzych Czernohorsky z Bozkowicz etc. Swau wlaftnij Peczet, ktomuto listu, sem przywiefyti dal. Genž geft dan na Aufowie, Wpatek Den Noweho Léta. Od narozenij Kryfta pana, Tifyczeho, Pieti Steho, Padeſateho, Sedmeho, Leta, Pocžitagicze.⁹⁶

⁹⁶ Tj. 1. ledna 1557.

Listina ze dne 15. prosince 1581.⁹⁷

*Jan z Boskovic a na Třebové vydává rozhodnutí ve sporu Jana Šembery Černohorského z Boskovic s městem Litovlí o sirotky a honitbu.*⁹⁸

Letta Panie Tifyczyho Pietifteho Osmdefateho Prwniho W Patek Po Swate Luczygi Nazamku Zabrzehu.⁹⁹ Stala se geft Smlauwa czela Adobrowolna Mnau Janem z Bozkowicz Ana Trzebowe Mezý Vrozenym pánem panem Janem Sfemberau Czernohorfkým z Bozkowicz Ana Buczowiczých zgedne A Purgmistrem A Raddau Miefta lytowle Y Namiftie wšý Obcze z Strany Druhe O dwa Artýkule Nýzie Pfane Ato otyto Neyprwe jakož geft nadepfany pan Jan Sfembera Czernohorfký z Bozkowicz pan gegich Sýrotký Ksluzbie swe braty chtiel proty yemuž fau ony Lýtowelšty býly. Ytacto fau se týž lytowelšty Vwolyly zie chty panu Janowi Sfemberowy Aneb panom z Bozkowicz A potomkom gegich pokudz bý teho Rodu Muzškeho pohlawý Stawalo Syrotký obogih pohlawý z Miefta lytowle Ksluzbie pauštiety A potomnie Ziadnemu wicze. Wšak aby wšeczky Syrotczý na Rathauzy tu w Mieftie lýtowlý Staweni beýwaly Atu aby pan Jan Sfembera sam przygedaucz Aneb Aurzednika sweho pošlýcz sobie Ksluzbie Syrotky Muzškeho y Zienškeho pohlawy przez Trzynaczte leth Starzý wybratý Awzyti mohl, Než sluzbu hodnau yakžbý ktereý zašluzity mohl Aby gim dawal. Wšak Toto z štrany Syrotku Brani Nema lýtowelškým nagegich prywilegich Ana danich gim Naziadnau škodu A vgm byti. Czo se pak honu yakyz gim pan Jan Sfembera honity zBraniowal y Tenata pobratý dal doteý zie Ktomu pan Jan Sfembera gim lýtowelškým Takto dowolył Aby oný lýtowelšty, od sweho od Daubrawy tu kdez fau prwe za Neboštika dobre pamietý pana Albrechta Czernohorškeho z Bozkowicz Bratra panie honiwaty Dwakrate do Roku Ato Kswatku Vanocznimu Ana Konecz Masopustu honity Nazugicze datý sobie mohlý Anicz wicze. Než czo se toho luhu odlefu Hunczowskych panu olomuczkych A piniowskych doteycze Wtom ony NaZwierz y Wšeczko honity dati Swobodnie mohau Na Budauczy czafý. A Treffilolybý se kdy w Zymie Zie bý wlczy nagruntech gegich byly natý Budau moczý Swobodnie honity. A Czož se wteyto Smlauwie pýšse To fau sobie zobau stran zdrzietý przýpowiediely. Tomu Na Swiedomi Ja Nadepfany Jan z Bozkowicz peczet fwau wlaštny sweým gifteým wiedzomim Awuly sem

⁹⁷ ZA Opava, pracoviště SOkA Olomouc, AML, inv. č. 85, sign. A-I-40.

⁹⁸ TICHÁ, Lenka. *Sfragistika pánů z Boskovic v kontextu jejich diplomatického materiálu*, s. 124.

⁹⁹ Tj. 15. prosince 1581.

Kteyto Smlauwie przywiefyti dal. Sktereychz gedne každe Stranie gedna Smlauwa wgednofteyna flowa Sepfana dana gefi. Stalo fe letha Adne yako Nahorze.

Listina ze dne 30. ledna 1590.¹⁰⁰

Jan Šembera Černohorský z Boskovic a na Bučovicích potvrzuje městu Litovli veškerá jeho dosavadní privilegia.¹⁰¹

Ja Jan Šembera Czernohorskij z Bozkowicz A Na Bucziowiczých prawý diediczny pan A diedicz panstwí Aufowlkeho a Litowelkeho, y z Erby a Budauczými potomky swými pany a drzyteli Toho panstwí swrchu pšaneho: Znamo Czijnim timto listem Obecnie przedewšfemi, Kdoz koliw Czten a Nebo Čžtauczý flyštiati bude A zwlaštie tu kdež nalezý. Zie šau przedemne przedštaupily Oppatrní Purgmištr A Radda, y wšfeczka obec Miesta meho Litowlu, wierni mogi milli. Y Take Čžasto Wýšlane šwe kemne Pofylagicze, šau mne Prywilegia, Weyšady, Obdarowani A Swobody šwe, Kterez od Gichmiłofti Nayšafniejšijich Czijšarzuow Rzymškich, Kraluow Czeškich, a Markrabi Morawškich, tudiz przedkuow mych, Panuow z Bozkowicz, yako diedicznych Panuow, tehoz Panštwi Aufowlkeho A Litowelkeho tolikijz y ty Obdarowaní, ktere odemne magi okazali A mne wewššý Pokorzie a Ponizenofti, abych gim takowych miłofti, Obdarowani, Prywilegia Swobody, a starodawnych Zwýklofti, Kterijchz šau od starodawna w Vzywaní bijli, Listem šwym Potwrdil, A gich zbudauczými Potomký gegich Przynich bez Vmenššeni wššeliyakeho, Miłoftiwie Zanechal a zuoftawil Profýli: Kgegichzto Ponizeney a Pokorney Prozbie, Znagicze zie šau Powššeczky czašy tiz Litowelšczy, Kemne Erbuom, A diediczom Mijm, Wiernošt Poddanošt a Posluffenštwi Zachowawali a Pošawad Zachowawagi gim Nakloniený šaucze, Zdobrym šwijm Rozmyšlem, tudiz Panuow a przatel šwijch Raddau, dotčenijm Litowelškym, Yako Wiernijm Poddanijm šwijm, Gim y budauczijm Potomkom gich dobrowolnie, Wšfeczka na horzie gmenowana, a Wygadrzena, Prijwilegia, Lifty, Wejšady a Zwýklofti, Kterez od Najšafniejšijich Czijšarzuow Rzymškich, a giných wššech Przedkuow mych, tolikyz y odemne Yako prawých diedicznych Panuow, a drzijtele panštwi Aufowlkeho a Litowelkeho šobie dane magi a take gich w Pokognym Vžýwani azdotohoto czašy byly. Gim gich Šwalugicze, a gie Ja šprawedliwe ý Šluffne Poniewadz še k Rozmnoženi, awždzielani tehoz Miesta meho Litowlie, tudiz Obijwateluow wniem bydliczych, Wššahugi Vznawagicze timto listem šwijm Z Chwalugi, A Wewššech gegich Znienich, Položenich, Artykulich, Punktich a Klafulich mocznie Potwřzugi. Čhticze tomu aby wššijczknij ty nadani

¹⁰⁰ ZA Opava, pracoviššě SOKA Olomouc, AML, inv. č. 90, sign. A-I-44.

¹⁰¹ TICHÁ, Lenka. *Sfragistika pánů z Boskovic v kontextu jejich diplomatického materiálu*, s. 128.

a Swobody, Zadneho newynimagicz takowu mocz Pewnoft a Staloft gmieli A mili¹⁰² mohli, Nicz ginaczegi, Nez yakoby do tohotu listu wffijczknij Slowo od Slowa wepfany a Polozenij byly, Bezewffeho a Wffelijakeho Vmenffeni. Wffakz gestie nadewffeczko y tomu Chczy, Aby nadepfani Mieffiane tudiz Obywatelie Miefta meho Litowlie, Nynieijffy ij budauczij, Przytiechz Czafto gmenowanych, a obsfyrnie wijflowenijch wffech obdarowanich, Odemne Erbuow A Budauczich Potomkuow mejich, Panuow A drzijteli, Panftwi Aufowlkeho a Litowelkeho fprawedliwie Bezewffech A wffelijakych nefnazy, Pokogem Zachowanij byli. Y tolikyz aby gim zadny z Budauczich Potomkuow mijch Panuow a drzyteli, Panftwi Aufowlkeho a Litowelkeho W Swrchu dotczonych Przywilegiach, Prawech, Swobodach, Weyfadach A Starobylych Chwalitebnijch Vzywagiczych, Obyczegich A Zwykloftech, Zadnym Wymyfflenijm, Obyczegem, neprzekazeli, Ani komu ginijmu toho czijniti, nebo przed febe brati nedopauftieli, Nebrz Radiegi gie, w fwy Laskawij Ochranie gmieli, drzieli Zachowawali A Przed kazdym, kdozby gim wtom, Yakaukoli Przekazku, nebo Nefnazy, czijniti chtiel ochraniowali. Kdez pro Lepffy toho Giftotu a Pewnoft y Staloft, Tak aby to na budauczy wiecznij Czafy odemne Erbuow a budauczich Potomkuow meych, drzytele czafto Pfaneho Panftwi Aufowlkeho A Litowelkeho neporuffytedlnie drzano bylo, Sem ktomuto Potwrzeni Peczeth fwau wlaftni, przytifknuti dal: Swau wlaftni Ruku fe podepfal. Y tudiz Vrczeneych Panuow, Pana Jana Drahanowskeho ze Stwolowe Na Drahonowiczich A Pana Matijaffie Orzechowskeho z Honbicz A Na Wiczemierzyczich tak zie Sau na Swiedomi toho Peczieti fwy wedle mejj Wffakz Sobie a Erbuom fwym bezeflkody, ktymuz Potwrzeni, Przywiefyti dali dozadal. Genz gest Pfan a dan Na Bucziowiczich w Auterij Przed Hromniczemi, Letha Panie od Narozeni Syna Buoziejho Pana a spafytelie nafseho Tifjczijho Pietifseho Dewadefateho Poczytagicze.¹⁰³

¹⁰² *mili*

¹⁰³ Tj. 30. ledna 1590.

4.1 Listinný formulář

Listinný formulář neboli skladba listiny má obvykle dvanáct částí v následujícím pořadí:

Protokol (úvod listiny):

- *invokace* (vzývání Boha),
- *intitulace* (jméno vydavatele),
- *inskripce* (jméno příjemce).

Vlastní text listiny:

- *arenga* (obecné důvody pro vznik listiny),
- *promulgace* (uvedení listiny ve všeobecnou známost),
- *narace* (konkrétní důvody vzniku listiny),
- *dispozice* (jádro listiny),
- *sankce* (hrozba pokutami, či naopak slib odměny),
- *koroborace* (oznámení týkající se připojených pečetí).

Eschatokol (závěr listiny):

- *subskripce* (podpisy vydavatelů a jména svědků),
- *datace* (datační formule – údaj o době a místě vzniku listiny),
- *aprekace* (závěrečná modlitba).¹⁰⁴

Počet ani pořadí listinných formulí nebyly pevně stanovené, ba právě naopak, málokdy se setkáváme se všemi uvedenými formullemi najednou; to platí i pro listiny pánů z Boskovic. V jejich listinách se pravidelně objevují tyto části: *intitulace*, *promulgace*, *narace*, *dispozice*, *koroborace* a *datace*.¹⁰⁵ Pouze v jednom případě je přítomna i *subskripce*, ohlášení podpisu vydavatele (1590). Pořadí listinných částí je zpravidla zachováno, jen dvě listiny začínají datací. V následujících podkapitolách se zaměříme na vývoj formulí, které zůstávají neměnné (či s drobnými obměnami).

¹⁰⁴ BROMOVÁ, Veronika. *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*, s. 24.

¹⁰⁵ Srov. tamtéž, s. 29.

4.1.1 *Intitulace*

Intitulace je až do konce 15. století shodná, mění se jen osoba a jméno vydavatele: *My Oldrzych a Benef Bratrzie z Bozcowicz od ginad z Czrneihori* (1423); *My Jan z Bozkowicz fedienym nalucze a Waczlaw Hecht z Rofficz* (1449); *Ja Ladflaw Z Bozkowicz A na Trzebowe* (1491). Teprve ve století následujícím je intitulace rozšířena a obohacena o pasáž týkající se dědiců vydavatele: *JA Krystoff z Bozkowicz a na Trzebowe pan a prawy diedicz panstwij Aulowskeho, a Litowelkeho, y s fwymi Erby budauczymi potomky pany a držiteli tehož panstwij fwrchupfaneho* (1545).¹⁰⁶

4.1.2 *Promulgace*

Promulgace patří k nejstálejším listinným formulím. Její podoba zůstává po celé sledované období zpravidla stejná: ... *wyznawamy tiemto listem obecznie kazdemu ktoz gey wzrze neb cztucz vflyffye* (1410); *Wyznawame tiemto listem przedewffemi ktoz gey wzrze anebo cztucz flyffeti budu* (1449). Od poloviny 16. století jsou v promulgaci jakožto ustálené formulí patrné hláskoslovné změny: *Vyznawam timto listem Obecznie przedewffemi, kdož gey wzrżij a nebo cžtaucz flyffeti budau* (1557). Délka listiny ovlivňovala i délku jednotlivých listinných částí: *znamo czynim tiemto listem* (1456).¹⁰⁷

4.1.3 *Koroborace*

Koroborace oznamuje připojení ověřovacích prostředků – pečeti. Struktura koroborace je podobně jako u promulgace velice pravidelná: *Toho wffeho nalepffie giftotu a pewnoft kazalifme fwe wlařtny peczeti s nařffym dobrym wiedomyem ktomuto listu przywieřfiti* (1449); *Tomu Na Swiedomi Ja Nadepfany Jan z Bozkowicz peczet fwau wlařtny fweym gifteym wiedomim Awuly fem Kteyto Smlauwie przywieřfyti dal* (1581).¹⁰⁸ Koroborace mimo jiné často obsahovala vydavatelův dobrovolný a vědomý souhlas se vznikem písemnosti, aby pak záruky v ní slíbené nebyly popřeny.

4.1.4 *Datace*

Datační formule je součástí každé listiny. Zpravidla se objevuje ve dvou provedeních: *Genz gieft pfan adan w Brnnye ten cztwrtek przed Swatim Anthonyn. Leta po Narozeny fina bozieho po Cztrnařty Stech dwadczateho trzyetyeho* (1423); *Leta panie*

¹⁰⁶ Srov. tabulka č. 7. viz BROMOVÁ, Veronika. *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*, s. 34.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 53, 60, 62.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 92.

Tyfyczego pietisteho cztwrteho. Tu fobotu po fwattem Martinie (1504).¹⁰⁹ Datace stanovuje místo a dobu vyhotovení listiny (datum) / právního jednání (actum).

4.2 Záznam vybraných hlásek v listinných textech

4.2.1 Záznam konsonantu s

Grafika souhlásky s má po celé sledované období čtyři varianty: *z*, *f*, *ff* a *s*, přičemž nejčastěji se vyskytuje v podobě *f*.¹¹⁰ Výjimečně hlásku s zachycuje grafem *fch* (*fchuchedny*). Litera *s* je ve slově obvykle na konci nebo na začátku (*Swatem*, *Sobotu*, *Sta*, *stala* vedle *nas*, *kus*, *wes*), uprostřed slova se neobjevuje. Do konce 15. století je hlásku *s* zachycena i spřežkou *ff* (*maffo*, *Tyfficz*, *Rofficz*, *zaffie* a *leffem*). Litera *z*, pozůstatek primitivního pravopisu, zastupuje hlásku *s* ve všech zkoumaných listinách, avšak pouze ojediněle (*Bozkowicz*). Litera *s* a *f* jsou v textech volně zaměňovány (*wes* a *wfi*, *flowo* a *slowa*, *fobota* a *Sobota*, *fina* a *Syna*, *Sobie* a *fobie*, *ffesty* a *feffta*), což platí i pro předložková spojení (*fSadem*, *f Samoftrzielem*, *fpilonofti* a *sfwymi*, *s giftym*, *s Erby*).

4.2.2 Záznam konsonantu š

Souhláska š má v textech podobu *ff* (*Sf*) nebo *f*. Ze všech variant převládá spřežka *ff*, která se nachází především uprostřed a na konci slov (*wffak*, *lepffy*, *flyffeti*, *wffem*, *klaffter* vedle *kterefs*, *grofs*, *Beneff* a *Dobeff*). Na začátku slov je součástí vlastních jmen (*Sfembera*, *Sfpilberkalffpilberku*). Litera *f* zastupuje hlásku š ve slovech: *feffta*, *Krystoff*.

4.2.3 Záznam konsonantu z

Souhlásce *z* odpovídá grafem *z* ve všech pozicích. Pouze v nejstarší listině (z roku 1410) představuje hlásku *z* i grafem *f*: *fbozie*. Ojedinělé je i použití litery *s* v předložkovém spojení: *fgiedney/sdruhey*, *s strany* (1423, 1504).

4.2.4 Záznam konsonantu ž

Konsonant ž je většinou vyjádřen grafémem *z* (*ktoz*, *drzeli*, *fluzity*, *zywi*, *zadney*). Pouze ve dvou případech nalézáme spřežku *fs/ff* (*kterefs*, *Nebofftika*). Od poloviny 16. století se objevuje náznak měkčení v podobě diakritického znaménka – tečky, později čárky.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 133–134, 149.

¹¹⁰ Srov. SPÁČIL, Vladimír a Libuše SPÁČILOVÁ. *Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice = Das Meißner Rechtsbuch : historische Kontext, linguistische Analyse, Edition*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2010, s. 374. ISBN 978-80-7182-280-6.

4.2.5 *Záznam konsonantu c*

Souhlásku **c** v textu nalezneme pod spřežkou *cz* (*nycz, Waczlaw, Bozkowicz, wieczi, czela*). Ve slově *diediczftwie* se objevuje spřežka *czf*. Stejně ojedinělý je i případ litery *f* ve slově *Cztrnafty* (1423). Ve vybraných číselných zápisech zastupuje hlásku **c** ještě spřežka *dcz* (*Cztyrzidczateho, dwadczateho*).

4.2.6 *Záznam konsonantu č*

Zápis souhlásky **č** pomocí spřežky *cz* koresponduje s mladším spřežkovým pravopisem (*raczil, diediczneho, peczeti*). Pouze v listině z roku 1423 užil písař místo spřežky literu *c* (*vcynyli*).

4.2.7 *Záznam konsonantu j*

K zápisu souhlásky **j** se podobně jako u některých vokálů využívalo většího množství grafémů: *g, y, i, j, ij* a *ý*. Ve sledovaných textech převládají první dvě litery, přičemž nejčastější je litera *g* (*gest, gegich, obogiho, gmenowane*), která se objevuje na začátku a uprostřed slov. Naopak litera *y* je zastoupena ve všech pozicích (*yakoz, NayJafnieyffyho, gey*). Ostatní grafémy se vyskytují jen v několika jednotlivých případech (*nynieiffiho, teito, NayJafnieyffyho, meijch, Weyfadach*).

4.2.8 *Záznam konsonantu k*

Souhláska **k** má v listinném textu pravidelně podobu *k*. Výjimku představují litera *c* a spřežka *ck*, jež má souvislost s cizím původem slova (*punctijch*). Grafém *c* se rovněž uplatňuje u slov cizího původu a u vlastních jmen (*Conwentha, Claufulijch, Cwawarz*). Konkrétně slovo *Conwentha* se volně zaměňuje se slovem *konwenthu*.

4.2.9 *Záznam konsonantu ř*

Konsonant **ř** je vyjádřen spřežkou *rz*, ale na listině z roku 1456 je hláska **ř** zaznamenána pomocí grafému *r* (*cztyriřta*). Od poloviny 16. století se objevuje snaha spřežku měkkčit – *rž* (*pržed, pržekažky, Giržij*).

4.2.10 *Záznam konsonantu t, t'*

Pro zápis hlásky **t** převládá grafém *t*. Méně často je hláska zastoupena literami *th* nebo *tt* (*opath, letho, Conwentha, Seth* vedle *swattem, Zlattych, Letta*).

Souhláska **t'** je buď vyjádřena grafémem *t*, tzn. bez označení měkkosti (*peczet*), nebo zdvojenou literou *tt* (*Zlattie*). Výjimku představuje grafém *th* (*Peczeth*).

4.2.11 Záznam konsonantu v

Hlásk *v* je zastoupena třemi grafémy: *w*, *v* a *u*. Litera *w* se objevuje ve všech pozicích (*wffech*, *znamenaw*, *dwa*, *kramuow*). Jednoduché *v* je charakteristické pro zápis vlastních jmen (*Vanyek*, *Vita*). Grafém *u* nacházíme u slov cizího původu (*Quitugy*, *Priuilegia*).

4.2.12 Záznam vokálu ě

Vokál *ě* je nejčastěji vyjádřen rovnocennými spřežkami *ye* a *ie*, které jsou libovolně zaměnitelné (*dyety* a *dietem*, *nafwyedomie* a *nafwiedomie*, *dyedyczftwie* a *diediczftwie*). Ojedinelé je užití litery *e*: *pamety*, *Sedenym*¹¹¹, *doftateczne*.

4.2.13 Záznam vokálů i, í a y, ý

Samohlásky *i*, *í* a *y*, *ý* patří k hláskám, jež znázorňuje největší počet grafémů: *y*, *i*, *í*, *ij*, *ý*. Jednotlivé litery jsou vzájemně zaměnitelné (*byli*, *byly*, *bijli*, *bili*, *byly*; *odgynad* a *ginad*, *flyfety* a *fliffeti*). Spojka *i* je pravidelně zaznamenávána literou *y* (grafémem *i* pouze v jednom případě).

4.2.14 Záznam vokálů u a ú

Samohlásky jsou zpravidla zapisovány grafémem *v*, který se objevuje na začátku a uprostřed slova: *vzrzie*, *vflyffye*, *vdalo*, *nevchawal*. Grafém *u* se v textech vyskytl pouze jednou, v případě slova cizího původu: *frayungk*.

Vokál *ú* je důsledně znázorňován literou *v* (*vgezdom*, *vroki*, *vmluwu*, *vplna*).

4.2.15 Shrnutí pravopisu

Následující tabulka zřehledňuje grafiku vybraných hlásek na jednotlivých listinách:

Hlásk	1410	1423	1449	1456	1491	1504	1545	1557	1581	1590
s	<i>z, f</i> <i>ff, s</i>	<i>z, f</i> <i>ff, s</i>	<i>z, f</i> <i>ff, s</i>	<i>z, s, f</i> <i>fch</i>	<i>f, z, ff</i>	<i>f, s</i>	<i>f, s</i>	<i>f, s</i> <i>z</i>	<i>f, s</i> <i>z</i>	<i>z, f</i> <i>s</i>
š	<i>ff</i>	<i>ff, f</i>	<i>ff</i>	<i>Sf, ff</i>	<i>ff</i>	<i>ff, Sf</i>	<i>f, ff</i>	<i>ff, sf</i> <i>fs</i>	<i>Sf, ff</i>	<i>Sf, ff</i>
z	<i>z, f</i>	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>z, s</i>	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>z</i>

¹¹¹ Pravopis slovesa *sěděti* je značně rozkolísaný – v textu jsou jeho varianty: *fedyenym*, *fedienny*, *Sedenym*, což souvisí s praslovanským kvantitativním střídáním (*sed-* // *sěd-* > *sed-* // *sěd-*), nikoli se staročeskou ztrátou jotace. Viz KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*, s. 80.

ž	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>z, fs</i>	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>z</i>	<i>ž, z</i>	<i>z, ž</i>	<i>ž, z,</i> <i>ff</i>	<i>z</i>
c	<i>cz,</i> <i>czf</i>	<i>cz, f,</i> <i>dcz</i>	<i>cz,</i> <i>dcz</i>	<i>cz</i>	<i>cz</i>	<i>cz</i>	<i>cz,</i> <i>dcz</i>	<i>cz</i>	<i>cz</i>	<i>cz</i>
č	<i>cz</i>	<i>cz, c</i>	<i>cz</i>	<i>cz</i>	<i>cz</i>	<i>cz</i>	<i>cž</i>	<i>cž</i>	<i>cz,</i> <i>cž</i>	<i>cz,</i> <i>cž</i>
j	<i>g, y, j</i>	<i>g, y,</i> <i>j, i</i>	<i>j, g, y</i>	<i>j, g, y</i>	<i>j, g, y</i>	<i>i, y,</i> <i>g, j</i>	<i>j, g, y</i>	<i>j, g,</i> <i>y</i>	<i>g, y,</i> <i>j, y</i>	<i>j, y,</i> <i>g, ij,</i> <i>y</i>
k	<i>k</i>	<i>k, c</i>	<i>k</i>	<i>k</i>	<i>k, c</i>	<i>k, c</i>	<i>k, c,</i> <i>ck</i>	<i>k</i>	<i>k</i>	<i>k</i>
ř	<i>rz</i>	<i>rz</i>	<i>rz</i>	<i>rz, r</i>	<i>rz</i>	<i>rz</i>	<i>rž</i>	<i>rž</i>	<i>rz</i>	<i>rz</i>
t, t'	<i>tz, t; t</i>	<i>t</i>	<i>t, th</i>	<i>t</i>	<i>t, th</i>	<i>t, tt,</i> <i>th</i>	<i>t</i>	<i>t, tt</i>	<i>t, tt,</i> <i>th</i>	<i>t, th</i>
v	<i>w</i>	<i>w</i>	<i>w</i>	<i>w, u</i>	<i>w</i>	<i>w, v</i>	<i>w, u</i>	<i>w, v</i>	<i>w</i>	<i>w</i>
ě	<i>ye, ie,</i> <i>e</i>	<i>ye, e,</i> <i>ie</i>	<i>ie, ye</i>	<i>e, ie</i>	<i>ie</i>	<i>ie, e</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>	<i>ie</i>
i, í	<i>y, i;</i> <i>y, i</i>	<i>i, y; i,</i> <i>y</i>	<i>i, y;</i> <i>y, i</i>	<i>i, y;</i> <i>y, i</i>	<i>i, y,</i> <i>ij; i, y</i>	<i>i, y;</i> <i>y, i, ij</i>	<i>i, y;</i> <i>ij, y, i</i>	<i>y, i,</i> <i>ij; y,</i> <i>i, ij</i>	<i>i, y,</i> <i>y; y,</i> <i>i, y</i>	<i>i, y,</i> <i>ij; y,</i> <i>i, i,</i> <i>ij</i>
y, ý	<i>y, i;</i> <i>y, i</i>	<i>i, y; y</i>	<i>y, i;</i> <i>y, i</i>	<i>y; i, y</i>	<i>y</i>	<i>y</i>	<i>y; y</i>	<i>y, ý;</i> <i>y, ý</i>	<i>y; y</i>	<i>y, y,</i> <i>ij; ij,</i> <i>y, ý</i>
u, ú	<i>v</i>	<i>v</i>	<i>v</i>	<i>v</i>	<i>v, u</i>	<i>v</i>	<i>v</i>	<i>v</i>	<i>v</i>	<i>v</i>

Podoba grafémů napříč sledovanými texty se ve většině případů shoduje, vybočení z úzu se objevuje jen výjimečně. Shodnost zápisu vybraných hlásek je zajisté zapříčiněna i poměrně krátkým obdobím, v němž Boskovičtí vydávali česky psané listiny (pouze 180 let), a dosvědčuje plně emancipovaný pravopisný systém.

Z hláskového rozboru vyplývá, že do oblasti diplomatického materiálu pronikaly jazykové modifikace jen velmi pomalu. Pravopisný konzervatismus souvisí s listinným formulářem, který se dlouho ustaloval a vytvořil pevnou hierarchickou strukturu.¹¹²

Texty jsou psány především spřežkovým pravopisem (převažuje systém mladší, výjimečně s prvky staršího). Až od poloviny 16. století zaznamenáváme častější užívání diakritických znamének a snahu spřežky měkčit. Diakritická znaménka mají ale stále podobu tečky.¹¹³ Teprve listiny z konce 16. století dokládají náznak háčku nad vybranými konsonanty, což značí pozvolný nástup bratrského pravopisu. Délka samohlásek obvykle vyznačována není, až na listině z roku 1557 se objevuje dlouhé *á*. Počínající dloužení vokálů naznačují grafémy *ij* a *j̇*. Listina z roku 1590 pak prokazatelně dokládá dlouhé *í* a *ý*, jako je známe dnes.

Pro sledovaný text je charakteristická nepřehlednost, způsobená splýváním slov – téměř výhradně jsou předložky a spojky psány dohromady s následujícím slovem, a dlouhými souvětími. Interpunkce se neshoduje s dnešní – čárky ve větách jsou zasazovány nesystematicky, často plní funkci tečky. Problémy způsobují i velká a malá písmena, která je velice obtížné určit, neboť samotná velikost liter mnohdy není určující.

Kromě výše uvedených záznamů hlásek se v listinách objevují i zdvojené grafémy: *ll, dd, pp, ff* (*milli, Radda, Oppatni, Krystoff*). Zajímavostí je přítomnost grafémů *ia* a *io* po měkkých souhláskách (*Ziadnemu, slyfffiati, Miefftiiane, Bucziowicznych*).

4.3 Prokázané hláskoslovné změny

4.3.1 Změna *ó* – *uo* – *ú* (*û*)

Na listinách jsme v grafice zaznamenali všechny tři fáze změny. Ještě listiny z roku 1410 a 1423 obsahují slovo *woly*, ačkoli již ve 14. století mělo dojít k diftongizaci. V tomto případě se patrně jedná o dobový konzervatismus, neboť na stejných listinách nacházíme i diftongizovaná slova (*kuonyem, buoh, puol, Erbuow*). Výjimku představuje slovo pohony (půhony) na listině z roku 1504 a výraz *Erbom* na listině z roku 1557. Poslední fáze změny je patrná na listině z roku 1581 (*wuly*).

¹¹² BROMOVÁ, Veronika. *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*, s. 22.

¹¹³ Srov. HAVRÁNEK, Bohuslav. *Vývoj českého spisovného jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 44.

4.3.2 *Změna ú – au – ou*

Změna se v listinách projevovala opět později. Ustálené formule *cztuocz, wiernu, fmluwy, fucze, takowu* prostupují texty po celou dobu. Kromě původních tvarů s grafemém *u* se od roku 1545 vyskytují slova s dvojhhláskou *au* (*Aulowfkeho, budauczmyi, Aufowie, sauditi, smlauwa, Aurzednika, cztauczij*).¹¹⁴ Na jedné listině vedle sebe zpravidla vystupují výrazy v první fázi a zároveň ve druhé fázi změny, tvary slov tedy kolísají a nejsou sjednocené.

4.3.3 *Změna ý (í) – ej*

Danou změnu lze zaznamenat až od poloviny 16. století (*Weyfady, mileym, doteycze, meych, Vrczeneych, Sktereychz*).

4.3.4 *Úženi ie – í*

Monoftongizační tendence začínají pronikat od konce 15. století, soustavněji až od počátku 16. století (*tiemto* vedle *timto*). Dovršení této změny registrujeme na listině z roku 1545, kde se již dvojhhláska *ie* nevyskytuje. Úženi se provádí pomocí grafému *ij* a *y*¹¹⁵ (grafém *í* je prokazatelný až na listině z roku 1590). Listinná praxe v zásadě koresponduje s plošným zaváděním modifikace.

4.3.5 *Úženi é – í*

V textech jsme v souvislosti s úžením *é – í* našli tři výrazy; dva na listině z roku 1410 (*drzewerzeczene, drzewepfany*) a číslovku (*Tifyczeho*) objevující se na listinách z let 1504 a 1557.

4.3.6 *Změna aj – ej*

Upouštění od téžeslabičného *aj* je v souladu s teorií, neboť prokazatelně první výraz dokládající změnu evidujeme na listině z roku 1545 (*neyJafnieyffijch*). Modifikace se však sžívala jen velmi pozvolna, což potvrzuje slovo *NayJafnieyffijch* na listině z roku 1590. Zmíněná fráze se v listinách často opakuje, a tak lze soudit, že se jedná o pouhý konzervatismus ze strany písaře. Domněnku nemůžeme potvrdit, protože sledovaná materie nevydala další požadovaný výraz.

¹¹⁴ Srov. tamtéž, s. 53.

¹¹⁵ Srov. SPÁČIL, Vladimír a Libuše SPÁČILOVÁ. *Míšeňská právní kniha*, s. 379.

Změna *aj – ej* souvisí se změnou *ej – é*, která proběhla v hanáckých nářečích (každé *ej* se změnilo na *é*).¹¹⁶ Vzhledem k tomu, že Boskovicové byli představiteli moravského rodu, není překvapivé, že se s tímto jevem setkáváme i v listinách (*Czrney, fwey, wtey, sdruhey, wteyto*).

4.3.7 *Asimilace znělosti*

Asimilované hlásky se v textech nacházejí pravidelně od počátku 16. století: *prozbie, zgedne*¹¹⁷, *zdrziety*¹¹⁸.

4.3.8 *Disimilační změny*

Disimilační změna *šč – št'* je poprvé zaznamenána na listině z roku 1456 (*propuffty*). Po zbytek 15. století a celé století 16. koexistují obě varianty vedle sebe. Například na listině z roku 1590 se obevuje slovo *Litowellffczy* a zároveň slovo *zwlafftie*¹¹⁹.

4.3.9 *Další hláskoslovné změny*

Za zmínku ještě stojí několik vývojově starších změn, které se vlivem listinného konzervatismu objevily až později.

Co se **slabikotvorného r, l** týče, od 15. století se dle Cuřína slabikotvorné r ustálilo po **č, ž, šč** (dnes **šť**) v **er**.¹²⁰ Jeho tvrzení však listinnou praxi nepotvrzuje. Ještě v roce 1410 a 1423 figuruje na listině výraz *czrney*.

Výrazy s neprovedenou **ztrátou jotace** se vyskytují po celé sledované období. Nejčastěji jsou spřežky *ie, ye* zachovány po palatále *j* a po sykavkách *s* a *š* (*fye, naffy*¹²¹). Dle Pleskalové probíhala změna po sykavkách s přesahem do 15. století,¹²² nicméně neprovedenou změnu po sykavkách evidujeme ještě na konci 16. století.

Za zmínku stojí i **pobočné slabiky**. Ačkoli k jejich zániku docházelo již od 14. století, ještě koncem 16. století nalezneme hlásky, které dosud nebyly odstraněny: *neporuffitedlnie, gmagy*. S vývojem pobočných slabik souvisí i zápis jména *Ladflaw*

¹¹⁶ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 54.

¹¹⁷ Srov. *fgiedney* (1423).

¹¹⁸ Srov. *sdrzety* (1423).

¹¹⁹ Srov. *zwlafftze* (1449).

¹²⁰ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 49.

¹²¹ V tomto případě se jedná o hyperkorektnost, neboť písaři často zapisovali *ye, ie* i tam, kam patřilo *e*. Viz PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*, s. 39.

¹²² Tamtéž.

(1491, 1504), kde v rámci odstranění pobočné slabiky zatím nedošlo k vložení vkladné samohlásky.¹²³ Některé pobočné slabiky na počátku slov se zachovaly a jsou součástí dnešního lexika: *geft/gfu*.

4.3.10 *Shrnutí hláskoslovných změn*

Podobně jako pravopis tak i hláskoslovné změny pronikaly do praxe s delším časovým odstupem. Pro období let 1410–1590 jsou charakteristické nejfrekventovanější změny *ó – uo – ú (û)*, *ú – au – ou* a *úžení (ie – i)*. Na listinách jsou zaznamenány všechny tři fáze první uvedené změny. Co se druhé modifikace týče, v textech se promítly první dvě fáze, přičemž třetí fáze změny, dvojhláska *ou*, se v grafice objevila až po roce 1849; vyslovovala se však už od počátku 16. století.¹²⁴ Úžení se zavádělo nejprve pomocí grafému *ij*, později *y* a v nejmladší listině ojedinele grafémem *í*.

¹²³ Srov. *tamtéž*, s. 36.

¹²⁴ CURÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, s. 53.

5 Projekt

Projektem bakalářské práce je přednáška v knihovně na téma závěrečné práce, tzn. *Listiny pamí z Boskovic z hlediska jazykového vývoje*. Přednáška je určena především všem zájemcům o historii a lingvistiku z řad veřejnosti.

Vzhledem k nepříznivé epidemiologické situaci nemohla být přednáška uskutečněna, a tak představím alespoň návrh realizace.

Místem přednášky by byla Městská knihovna Heřmanův Městec. Pro konání školních besed či jiných výstupů využívá knihovna dva prostory – samotnou budovu knihovny (menší kapacita) a tzv. velký sál (kapacita 100 osob), ve výjimečných případech, kdy se očekává velká návštěvnost, si knihovna zapůjčuje prostory místního kina (kinosál). Pro naše potřeby by vyhovovala budova knihovny, která poskytuje místa na sezení až pro 45 osob.

Minimálně tři týdny před realizací projektu je nutné zajistit jeho propagaci. Proto je potřeba zkontaktovat vedení knihovny a domluvit přesné datum, aby určená pracovnice měla dostatek času pro vytvoření letáčků – pozvánek. O vzniku události je veřejnost informována pomocí webových stránek města, sociální sítě Facebook a především plakátů, vylepených po městě.

Vstupné by bylo dobrovolné, popřípadě zdarma, neboť knihovna si, dle slov ředitelky, nemůže nárokovat finanční ohodnocení. Obvykle se ani tak nepovede naplnit kapacitu. Knihovna by po mně nežádala nájemné, a tak by se mé výdaje týkaly pouze tisku dokumentů (dotazníků, seznamů pojmů a kopie listiny). Částka by nepřekročila 300 Kč, takže bych nemusela žádat o dotaci či jinou finanční podporu.

Co se samotného výstupu týče, přednášející s sebou musí mít vlastní přenosný počítač s připravenou prezentací v PowerPointu. Dataprojektor knihovna nevládní, ale pro potřeby přednášky si jej zapůjčuje od města. Optimální rozsah přednášky činí hodinu a půl a je v něm zahrnut i prostor pro otázky návštěvníků.

Téma přednášky koresponduje s názvem bakalářské práce. Cíle přednášky jsou dva – představit pány z Boskovic publiku a dokázat na základě ukázek proměny ve vývoji českého jazyka.

Po úvodních organizačních záležitostech (představení autora, délka výstupu, žádost o směřování případných dotazů až na konec přednášky) by ještě v rámci zahájení proběhlo předání jedné kopie listiny ke kolování, aby měli účastníci lepší představu o daném diplomatickém materiálu, a rozdání seznamů pojmů každému návštěvníkovi.

Poté by už následoval jeden z hlavních cílů přednášky, a to seznámení přítomných s existencí významného moravského rodu. Páni z Boskovic totiž, ačkoli hýbali českými (a hlavně moravskými) dějinami, patří k nedoceneným a často opomíjeným rodům.

Důležitou roli by v prezentaci sehrála ukázka vzorové listiny, na níž bych mohla dokázat co nejvíce listinných formulí a přesvědčit tak posluchače o pevně stanovené struktuře listin, již si zachovávají dodnes.

Další část přednášky by se zameřila na češtinu 15. a 16. století, tedy na dobu, v níž Boskovicové vydávali česky psané listiny. Především bych poukázala na nejméně frekventovanější hláskoslovné změny, které bych následně demonstrovala na vybraných ukázkách/pasážích. Zároveň by již bylo možné provést komparaci, zda změny probíhající v daných obdobích skutečně pronikají i do písemného projevu.

Dále přiblížím dobový pravopisný úzus a vzápětí jej opět porovnam s praxí. Pro lepší porozumění bude do prezentace zahrnuta tabulka zpřehledňující užití jednotlivých grafémů pro určité hlásky napříč sledovaným obdobím.

Struktura přednášky by nekopírovala kapitoly závěrečné práce ve stanoveném pořadí – dlouhým teoretickým úvodem bych mohla ztratit pozornost návštěvníků, a tak bych průběžně střídala teoretické informace s praktickými ukázkami.

Po vlastním obsahu přednášky by nadešel prostor vymezený pro dotazy posluchačů.

Na úplný závěr by účastníci obdrželi krátký dotazník spokojenosti, jenž by sloužil jako zpětná vazba pro autora prezentace. Cílem dotazníku je zjistit, zda byla přednáška pro přítomné návštěvníky zajímavá (přínosná) a zda autor uspěl v roli přednášejícího – v opačném případě by dotazník refletoval, co dělal přednášející špatně, na co se má příště zaměřit apod.

Závěr

Cílem práce bylo přepsat originály listin pánů z Boskovic, zanalyzovat jazykovou stránku transliterovaných textů a následně porovnat praktické závěry s teoretickými poznatky o dobovém jazyce. Dílčím cílem bylo vysledovat nejčastější listinné formule zkoumaných písemností.

Teoretická část práce přinesla obecné informace o vývoji českého jazyka, přičemž se zaměřila na období vzniku všech listin, jež tvoří jádro praktické části. Od začátku měla tato část práce dva zásadní úkoly – jednak uvést čtenáře do problematiky, jednak posloužit jako protistrana při závěrečném srovnání s listinnou praxí.

Nejdůležitější část práce představuje deset česky psaných listin z let 1410–1590, které jsem nejprve transliterovala – písmem originálů byla bastarda a česká novogotická kurzíva. Zvolené časové rozmezí není náhodné, mapuje počátek produkce česky psaných listin pánů z Boskovic až do konce, tzn. do zániku rodu. Ani jednotlivé listiny nebyly vybírány náhodně, nýbrž dle předem stanoveného klíče – vždy se jednalo o dvě písemnosti z počátku/konce století a z poloviny století, aby byly případné jazykové změny v textech patrnější. Období pro sledování jazykových změn je vymezeno výše uvedenými letopočty – v centru pozornosti jsou tedy modifikace prokázané v průběhu 180 let.

Co se pravopisu týče, ve všech textech dominuje mladší spřežkový pravopis, jenž zde představuje plně emancipovaný pravopisný systém. Jeho stabilitu dokládá i jednotná podoba grafémů. Vybočení z úzu se objevuje jen výjimečně. V rozporu s teorií se náznaky diakritiky projevují později, až na listinách vzniklých po polovině 16. století. Rovněž zavádění diakritických znamének probíhalo pozvolna – nejprve se nad konsonanty důsledně zapisovaly tečky, teprve v závěru 16. století je nahradily háčky. I vyznačování délky samohlásek spadá do stejného období. Složitý vývoj zaznamenala především samohláska *i*, jejíž zápis zprvu označoval grafém *ij*, poté *y* a nakonec *í* (1590). Od poloviny 16. století lze tedy hovořit o nástupu diakritického, resp. bratrského pravopisu.

K nejčastějším hláskoslovným změnám patří změny *ó – uo – ú (ů)*, *ú – au – ou* a *úžení (ie – i)*, jejichž proměny jsou dobře viditelné na ustálených listinných formulích.

Uvedené modifikace se objevují pravidelně, a to ve všech vývojových fázích. Konzervativní písařské prostředí dokládají vývojově starší, neprovedené hláskoslovné změny, jež měly být na základě srovnání s teorií uskutečněny již v minulosti. Hláskové modifikace přinesly důležité zjištění, a sice důkaz výskytu dialektu. Ne všechny změny probíhající ve sledovaném období se mi v praxi podařilo doložit; to však nemusí znamenat, že změny neprobíhaly, pouze výzkumný vzorek jejich přítomnost nezaznamenal.

Okrajově jsem se zabírala listinným formulářem, přičemž jsem si všímala nejčastějších formulí, které se v listinách objevují pravidelně. Všechny písemnosti obsahují intitulasi, promulgaci, koroboraci a dataci. Zmíněné části listiny měly několik podob, záleželo na fantazii písaře, vždy se však jednalo jen o drobné proměny jinak konstantních frází. Formulář se sice utvářel dlouhá staletí, ale ve sledovaném období je již stabilní, bez výrazných změn. Ani mladší doba vzniku listin příliš neovlivnila zavedenou strukturu. Lišila se pouze délka formulí, protože závisela na délce a výpravnosti dané písemnosti.

Všechny texty pojí společný znak, a to nepřehlednost, způsobená spojováním předložek s následujícím slovem. Dlouhá souvětí ztěžují orientaci v textu, což umocňuje i prakticky neexistující interpunkce.

Limity práce spatřuji ve velikosti výzkumného vzorku. Jsem si vědoma skutečnosti, že výzkumný vzorek není velký, avšak rozsah bakalářské práce jej neumožňuje rozšířit a zobecnit tak platnost závěrů. Totéž platí i o původně avizovaném záměru rozebrat syntaxu jednotlivých listin. Vzhledem k rozsahu bakalářské práce a složitosti materiálu nebylo možné pojmout zevrubně i syntaxu.

Závěrem lze konstatovat, že cíle práce byly naplněny. Podrobná analýza listin prokázala na relativně krátkém období mnohé pravopisné a hláskoslovné změny. Z jazykového rozboru vyplývá, že v listinné praxi se modifikace projevovaly později. Písaři byli konzervativní a ustálený formulář ani neumožňoval rychlé zavádění inovací. Středověká struktura listin byla natolik vyvinutá, že mnohé formule zaznamenáváme v písemném styku ještě dnes (např. datace).

Věřím, že předkládaná práce přináší nové poznatky o spisovném českém jazyce 15. a 16. století z oblasti úřední proveniencí a že bude motivovat další zájemce

k podobně zaměřenému výzkumu, neboť oblast jazyka listin není dostatečně probádaná, a tak nabízí mnoho možností.

Seznam pramenů

Archiv města Brna

fond SLML, inv. č. 192. (listina ze dne 13. prosince 1410)

fond SLML, inv. č. 235. (listina ze dne 14. ledna 1423)

fond SLML, inv. č. 399. (listina ze dne 29. září 1456)

Moravský zemský archiv v Brně, pracoviště SOKA Blansko

fond Archiv města Boskovice, inv. č. 3, e. č. 3. (listina ze dne 18. prosince 1491)

Zemský archiv v Opavě, pracoviště SOKA Olomouc

fond Archiv města Litovel, inv. č. 79, sign. A-I-35 (listina ze dne 27. dubna 1545)

fond Archiv města Litovel, inv. č. 81, sign. A-I-37 (listina ze dne 1. ledna 1557)

fond Archiv města Litovel, inv. č. 85, sign. A-I-40 (listina ze dne 15. prosince 1581)

fond Archiv města Litovel, inv. č. 90, sign. A-I-44 (listina ze dne 30. ledna 1590)

Státní oblastní archiv v Třeboni

fond Historica Třeboň, inv. č. 1142 (listina ze dne 15. června 1449) Dostupné z:

<http://images.monasterium.net/pics/CZ-SOAT/Historica/SOAT->

HistoricaTrebou_14490615_1142_r.jpg [18. 5. 2021]

Moravský zemský archiv v Brně

fond Cisterciáci Žďár (1222–1771), sign. 1504 XI 16, inv. č. 147 (listina ze dne 16. listopadu 1504) Dostupné z: [http://images.monasterium.net/img/CZ-MZA/E8-](http://images.monasterium.net/img/CZ-MZA/E8-Cisterciacki-Zdar/MAZB_15041116_E8-A138-147-r.jpg)

Cisterciacki-Zdar/MAZB_15041116_E8-A138-147-r.jpg [18. 5. 2021]

Seznam literatury

BERÁNEK, Karel a František BENEŠ. *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČSR, 1974.

BROMOVÁ, Veronika. *Textová struktura nejstarších českých listin se zvláštním zřetelem k vývoji formuláře*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5005-1.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 2. vyd. Praha: SPN, 1971. Učebnice pro pedagogické fakulty.

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Vývoj českého spisovného jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

HLOBIL, Ivo. *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0385-1.

HRABĚTOVÁ, Irena. *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohól*. Brno: Masarykova univerzita, 1992.

JUREK, Jaroslav. *Čtení o minulosti města Boskovic*. Boskovice: Okresní vlastivědné muzeum, [1958].

KOMÁREK, Miroslav. *Historická mluvnice česká*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. Učebnice vysokých škol (SPN).

LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historický vývoj češtiny: hláskosloví, tvarosloví, skladba : vysokošk. učeb. pro filosof. fakulty*. Praha: SPN, 1977. Vysokoškolské učebnice a příručky.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 3., nezm. vyd. Praha: Academia, 1971.

MAREŠOVÁ, Hana. *Základy historické mluvnice češtiny: s texty k rozboru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2028-8.

PAPROCKÝ Z HLOHOL A PAPROCKÉ VŮLE, Bartoloměj. *Zrčadło Slawného Margkrabstvij Morawského: W kterémž geden každý Staw, dáwnnost, wzáctnost, y powinnost swau vhléda : Krátce sebrané a wydané ... Skrze ... Vydali Vladimír Kejla a Karel Müller*. Ostrava: Genealogická agentura, 1993. ISBN 80-900647-1-X.

PLESKALOVÁ, Jana. *Stará čeština pro nefilology*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2733-9.

PORÁK, Jaroslav. *Humanistická čeština: hláskosloví a pravopis*. Praha: Univerzita Karlova, 1983. Acta Universitatis Carolinae.

SKUTIL, Jan. Bartoloměj Paprocký z Hlohol o pánech z Boskovic. In: HOSÁK, Ladislav, Eduard PETRŮ a Jan SKUTIL. *Boskovice v dějinách: sborník příspěvků k historii města a okolí*. Boskovice: Městský národní výbor, 1969.

SPÁČIL, Vladimír a Libuše SPÁČILOVÁ. *Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice = Das Meißner Rechtsbuch : historische Kontext, linguistische Analyse, Edition*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2010. ISBN 978-80-7182-280-6.

STEHLÍK, Miloš. *Státní hrad a zámek v Boskovicích*. Brno: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1970.

ŠLOSAR, Dušan. *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Vyd. 3., opr. a dopl. Brno: Host, 2009. ISBN 978-80-7294-311-1.

TICHÁ, Lenka. *Pečeti pánů z Boskovic od 13. do 16. století*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2018. Bakalářská práce.

TICHÁ, Lenka. *Sfragistika pánů z Boskovic v kontextu jejich diplomatického materiálu*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2020. Diplomová práce.

TRÁVNÍČEK, František. *Historická mluvnice československá: úvod, hláskosloví a tvarosloví*. V Praze: Melantrich, [1935]. Vysokoškolské rukověti.

TRÁVNÍČEK, František. *Mluvnice spisovné češtiny*. V Praze: Melantrich, 1948.

Edice

BRETHOLZ, Bertold. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIV (1408–1411)*. Brno: Zemský výbor, 1903.

Elektronické zdroje

Elektronický slovník staré češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2006– [cit. 20. 5. 2021]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>

Monasterium [online]. Sankt Pölten: ICARUS – International Centre for Archival Research, 2002 [cit. 20. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net>

Seznam příloh

Příloha A: Abecední seznam pojmů

Přílohy

Příloha A: Abecední seznam pojmů

Abecední seznam pojmů:

aprekace	– závěrečná část listiny, obsahuje modlitbu (Amen);
arenga	– část vlastního textu listiny, udává obecné důvody vzniku listiny;
datace	– neboli datační formule, závěrečná část listiny, obsahuje údaj o době a místě vzniku listiny;
dispozice	– část vlastního textu listiny, představuje jádro listiny (už ze své podstaty je součástí každé listiny);
eschatokol	– souhrnné označení pro závěrečné části listiny (subskripce, datace, aprekace);
inscripce	– úvodní část listiny, oznamuje jméno příjemce;
intitulace	– úvodní část listiny, oznamuje jméno vydavatele;
invokace	– úvodní část listiny, modlitba za účelem úspěšné realizace obsahu listiny (např. ve jménu Páně amen);
koroborace	– část vlastního textu listiny, oznamuje připojení ověřovacích prostředků (pečetí);
listina	– písemnost, jejímž prostřednictvím se fixuje právní vztah (majetek, záruky);
listinný formulář	– skladba listiny, obvykle má dvanáct částí;
narace	– část vlastního textu listiny, zmiňuje konkrétní důvody vzniku listiny;
originál	– původní (dobový) text písemnosti;
promulgace	– úvodní část listiny, uvádí listinu ve všeobecnou známost;
protokol	– souhrnné označení pro úvodní části listiny (invokace, intitulace, inscripce);
regist	– krátké shrnutí listiny;
sankce	– závěrečná část listiny, vydavatel v ní hrozí pokutami, či naopak slibuje odměny;
subskripce	– závěrečná část listiny, obsahuje podpisy vydavatelů a jména svědků;
transliterace	– přepis z jednoho typu písma do jiného; usnadňuje čtení původního textu, přičemž zachovává informace o původním pravopisu (na rozdíl od transkripce).